

तुलसीपुर उपमहानगरपालिका

राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/२

भाग-१

तुलसीपुर उपमहानगरपालिका

तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको वन ऐन २०७५

नगरसभाबाट पारित मिति: २०७५।०४।३१

२०७५ को ऐन नं ६

प्रस्तावना:

वन र वनक्षेत्रमा रहेको प्राकृतिक स्रोत साधनको संरक्षण, विकास र दिगो व्यवस्थापन गर्दै वनको परम्परागत रूपमा संरक्षण, भोगचलन, उपयोग गर्दै आईरहेका समुदाय लगायत त्यस्तो वनक्षेत्रमा आश्रित एवं त्यस्तो वनक्षेत्रबाट प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित वनदेखि टाढाका समुदाय समेतको वन व्यवस्थापन र लाभको बाँडफाडमा पहिचान, प्रतिनिधित्व र पहुँच सहितको अधिकारलाई संरक्षण गर्दै, नेपालको संविधानमा उल्लेखित वनमाथिको स्थानीय समुदायको अग्राधिकारलाई व्यवहारिक रूपमा प्रत्याभूत गराउदै वनको दिगो व्यवस्थापन, दिगो संरक्षणमा जिम्मेवारी तुल्याउदै वन श्रोतबाट अधिकतम लाभ उठाई लाभको न्यायोचित वितरणको माध्यमबाट स्थानीय समुदायको आर्थिक, सामाजिक, भौतिक लगायतका स्थानीय विकासको क्षेत्रमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउदै आर्थिक सम्बृद्धी एवं दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्न थप योगदान पुऱ्याउन वनको व्यवस्थापन, उपयोग सम्बन्धि स्थानीय वन व्यवस्थापन सम्बन्धि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले, नेपालको संविधानको धारा ५१ को उपधारा (छ) बमोजिम स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ को उपदफा ४ को ड (२) र (५) तथा प्रचलित कानूनमा भएको व्यवस्था कार्यन्वयन गर्न स्थानिय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ अनुसार यस तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको नगरसभाले यो तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको वन ऐन, २०७५ बनाएको छ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

- (१) यस ऐनको नाम “तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको वन ऐन, २०७५” रहेको छ।
- (२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ।

२. परिभाषा:

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा

- (क) “वन” भन्नाले पूर्ण वा आंशिक रूपमा रुखहरूले ढाकिएको विद्यमान अवस्थामा रहेको सामुदायिक वन, धार्मिक वन, शहरी वन, ग्रामिण वन, कृषि वन, वृक्षारोपण, सीमसार क्षेत्र, प्रथाजनित रूपमा व्यवस्थापन गरिएको वन र पारिवारिक-निजी वन समेतलाई सम्भन्नु पर्छ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

- (ख) स्थानीय वन ऐन, २०७५ भन्नाले यस तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको नगरसभाले पारित गरेको तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको वन ऐन २०७५ सम्झनुपर्दछ ।
- (ग) “प्राकृतिक स्रोत साधन” भन्नाले जल, जमिन, जंगल, वन्यजन्तु, खनिज, जैविक विविधता आदि जस्ता प्राकृतिक रूपमा प्राप्त स्रोत साधनलाई सम्झनु पर्छ ।
- (घ) “परम्परागत रूपमा संरक्षण, भोगचलन” भन्नाले पुस्तौ-पुस्तादेखि परम्परागत ज्ञान, सीप र विधिबाट वनको व्यवस्थापन, संरक्षण, विकास तथा त्यस्तो वनबाट प्राप्त हुने वन पैदावारहरूको सदुपयोग वा भोगचलनको निरन्तरतालाई सम्झनु पर्छ ।
- (ङ) “वनमाथिको पहुँच” भन्नाले वनको संरक्षण र व्यवस्थापनमा सहभागि हुने र निर्णय लिने, वनबाट प्राप्त हुने वन पैदावारलाई प्राप्त गर्ने, सदुपयोग वा भोगचलन गर्ने, वनक्षेत्रमा निर्वाध रूपमा प्रवेश र आवतजावत गर्ने अधिकारलाई सम्झनु पर्छ ।
- (च) “वनमाथिको स्वामित्व” भन्नाले परम्परागतरूपमा संरक्षण, भोगचलन, उपयोग गर्दै आईरहेको वनक्षेत्र माथि त्यस्तो वनक्षेत्रको आसपासमा बसोबास गर्ने स्थानीय समुदाय, आदिवासी जनजाति, महिला, दलित, अल्पसंख्यक लगायतका उक्त वनक्षेत्रबाट आश्रित एवं लाभान्वित वनदेखि टाढाका समुदायलाई त्यस्तो वनक्षेत्रको निरन्तररूपमा संरक्षण, भोगचलन, उपयोग गर्न पाउने गरी प्राप्त हुने त्यस्तो वनक्षेत्र माथिको समुदायको सामुहिक स्वामित्वलाई सम्झनुपर्छ ।
- (छ) “वन अधिकार” भन्नाले परिच्छेद २ मा उल्लेखित वनसम्बन्धी अधिकारलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ज) “स्थानीय वन परिषद्” भन्नाले दफा १३ बमोजिम गठन हुने वन अधिकार संरक्षण स्थानीय वन परिषद्लाई सम्झनु पर्छ ।
- (झ) “स्थानीय समुदाय” भन्नाले वनक्षेत्रसंग सीमाना जोडिएको वनक्षेत्रबाट आश्रित एवं लाभान्वित आदिवासी जनजाति, महिला, दलित, अल्पसंख्यक लगायतका स्थानीय समुदायमा बसोबास गर्ने सम्पूर्ण समुदायलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ञ) “अन्य समुदाय” भन्नाले सामुदायिक वनबाट प्राप्त हुने वनपैदावार आफ्नोघर परिवारको जीविकोपार्जनको लागि कुनै न कुनै रूपले सदुपयोगगर्दै आईरहेको, वन पैदावारको लागि त्यस्तो वनक्षेत्रबाट आश्रित एवंलाभान्वित भौगोलिक रूपमा वन क्षेत्रदेखि टाढा रहेको घर, परिवार समुदायलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ट) “अधिकारवाला” भन्नाले यस ऐन बमोजिम वन अधिकार प्राप्त हुनेव्यक्ति, परिवार वा समुदाय समेतलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ठ) “वन क्षेत्र” भन्नाले निजी स्वामित्वको हक भोगको र प्रचलितकानूनले अन्यथा व्यवस्था गरेको बाहेकको वन सिमाना लगाइएको वा नलगाइएको वनले घेरिएको वा वनभित्र रहेको घाँसे मैदान, नांझो पहाडक्षेत्र सम्झनु पर्छ ।
- (ड) “वन पैदावार” भन्नाले वनमा रहेको वा पाइएको वा वनबाटल्याइएको काठ, दाउरा, गोल, खैरकच, खोटो, काठको तेल, बोक्रा, लाहा, पिपला, पिपली, वा रुख, पात, फल, फूल, मौवा, चिराइतो, च्याउँ र सबै प्रकारका जङ्गली जडीबूटी, वनस्पती तथा

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

तीनकाविभिन्न भाग वा अङ्ग, बालुवा, वापशुपन्छी, वन्यजन्तु र पशुपन्छी वा वन्यजन्तुको आखेटोपहारसम्भन्नु पर्छ ।

- (ढ) “सामुदायिक वन” भन्नाले समुदायद्वारा व्यवस्थापन गरेको वनलगायत कबुलियती वन, धार्मिक, परम्परागत विधिबाट संरक्षण र व्यवस्थापन गर्दै आएको वन र अन्य समुदायमा आधारित वनसमेतलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- (ण) “पारिवारिक निजी वन” भन्नाले आफ्नो स्वामित्वमा रहेको जग्गामा पारिवारिक तथा निजी स्वामित्वको जग्गामा पारिवारिक तथा निजी तवरले संरक्षण र व्यवस्थापन गर्दै आएको वनलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- (त) “परम्परागत उपभोक्ता” भन्नाले जीवनयापनको लागि परापूर्वकालदेखि स्थानीय रीतिरिवाज, संस्कृति, मौलिक परम्परा अनुसार आफ्नै मौलिक विधि र प्रकृयाबाट निश्चित वनक्षेत्र उपभोग गर्दै आएका समुदायलाई सम्भन्नुपर्दछ ।
- (थ) “परम्परागत जीवन पद्धति” भन्नाले परापूर्व कालदेखि मौलिकपरम्परा, पेशा र अभ्यासको आधारमा जीवनयापन गर्ने मौलिक जीवनशैली वा अभ्यासलाई सम्भन्नु पर्दछ ।
- (द) “सामुदायिक वनको स्वामित्व” भन्नाले वनको हैसियत नखस्किने गरीसंरक्षण, व्यवस्थापन र लाभ प्राप्त गर्ने गरी समुदायले प्राप्त गर्ने वनमाथिको समुदायको सामूहिक स्वामित्वलाई जनाउनेछ ।
- (ध) “सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह” भन्नाले सामुदायिक वनकोसंरक्षण, व्यवस्थापन, भोगचलन र प्रयोगको लागि सम्बन्धित वनक्षेत्रबाट आश्रित एवं लाभान्वित आदिवासी जनजाति, महिला, दलित, अल्पसंख्यक लगायतका स्थानीय समुदायमा बसोबास गर्ने सम्पूर्णवर्ग, लिङ्ग, जाति र घरधुरीको अनिवार्य प्रतिनिधित्व हुने गरी गठनहुने उपभोक्ता समूहलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- (न) “सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति” भन्नाले समुदायिक वन उपभोक्ता समूहको साधारण सभाले चयन गरेको कार्य समितिलाई जनाउनेछ ।
- (प) “वनश्रोत” भन्नाले कुनैपनि व्यवहारिक, व्यावसायीक, सामाजिक, धार्मिक, मनोरञ्जन, शैक्षिक, निर्वाहमुखी, वा सामुदायिक वनमा रहेको वनस्पति, जीव, र अन्य सुक्ष्म जीवहरू लगायत माथितोकिएको वन क्षेत्रमा रहेको अन्य सम्भावित मानविय प्रयोगमा आउने वनश्रोत समेतलाई जनाउनेछ ।
- (फ) “उद्योग” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम सरकारको अनुमतीमा स्थापित उद्योग सम्भन्नु पर्छ ।
- (ब) “सम्बन्धित अधिकारी” भन्नाले यस ऐन र प्रचलित कानून बमोजिमकर्तव्य निर्वाह गर्ने अख्तियारप्राप्त अधिकारी सम्भन्नु पर्दछ ।
- (भ) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेकोनियमहरूमा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्भन्नुपर्छ ।
- (म) “वातावरणीय सेवा” भन्नाले वन संरक्षण गरेर पानीका मूहान संरक्षण वापत स्वच्छ पानी, स्वच्छ हावावाट पाईने सेवा सम्भन्नुपर्छ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

- (य) “स्थानीय सरकार” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको कार्यापालिका वा कार्यापालिकाबाट अधिकार प्राप्त अधिकारी सम्भन्तुपर्छ ।
- (र) “स्थानीय तह” भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगर पालिका वा संघीय कानून अनुसारका स्थानीय तह सम्भन्तुपर्छ ।

परिच्छेद-२

सामुदायिक वनको स्वामित्व, वन अधिकार र दायित्व सम्बन्धी व्यवस्था

३. सामुदायिक वनको रूपमा स्वामित्व प्राप्त गर्ने:

- (१) परम्परागत रूपमा संरक्षण, भोगचलन, उपयोग गर्दै आईरहेको राष्ट्रिय वनको कुनै भागतोकिए बमोजिम सामुदायिक वनको रूपमा स्वामित्व प्राप्त गर्ने रत्यस्तो वनको दिगो वन व्यवस्थापन र नियन्त्रण गर्ने अधिकारसमुदायलाई हुनेछ ।
- (२) उपदफा(१)बमोजिमको वन क्षेत्र स्थानीय समुदायको पूर्वसूचित मञ्जुरी बिना सामुदायिक वन वा अन्य कुनै प्रयोजनको लागिस्थानीय सरकारले अन्य व्यक्ति, कम्पनी वा समुदायलाई दिन पाईने छैन ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिमको वन क्षेत्रमा सार्वजनिक हितको लागिस्थानीय समुदायको हितमा असर नपर्ने गरी स्थानीय समुदायको पूर्व स्विकृति र आमसहमतिमा स्थानीय सरकारले प्रयोगमाल्याउन उपदफा (२) को व्यवस्थाले कुनै बाधा पुगेको मानिने छैन ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम सामुदायिक वनलाई अन्य प्रयोजनकोलागि प्रयोगमा ल्याउँदा सम्बन्धित समुदायलाई पर्न गएको सामाजिक,आर्थिक, भौतिक, जैविक विविधताको क्षति समेतको विचार गरी उचितक्षतिपूर्ति दिनु पर्नेछ ।

४. सामुदायिक वनमा स्थानीय समुदायको अधिकार:

- (१) सामुदायिक वनमा सामुदायिक रूपमा स्थानीय समुदायले देहाय बमोजिमका वनसम्बन्धीअधिकारहरू प्राप्त गर्नेछन् ।
- (क) स्थानीय समुदाय एक आपसमा भेला भई आफ्नो क्षेत्रको वनकोदीगो व्यवस्थापन जैविक विविधताको संरक्षण, संम्बर्द्धन, प्रवर्द्धन, वनपैदावारको विकास र उपयोग गर्नका लागि सामुदायिक वनव्यवस्थापन समूह गठन गर्ने,
- (ख) सामुदायिक वनक्षेत्रमा रहेको प्राकृतिक श्रोत साधनको विकास,संरक्षण, व्यवस्थापन, नियन्त्रण र उपयोग गर्ने,
- (ग) वनक्षेत्रमा रहेको खानेपानी तथा सिंचाईको मुहान लगायत प्राकृतिक श्रोत साधन र वनपैदावारहरू प्राप्त गर्ने, समुदायले नियम बनाई तोकेकोमा बाहेक विना अवरोध वनक्षेत्रमा आवत जावत गर्ने,वनक्षेत्रमा व्यवस्थित पशुचरण गर्ने,
- (घ) सामुदायिक वनबाट दाउरा, घाँस, सोत्तर, काठ जस्ता समुदायकोदैनिक आधारभूत आवश्यकता पुरा गर्ने र बढी भएका वनपैदावारको स्वतन्त्र रूपमा मूल्य निर्धारण गरी बिक्री वितरण गर्ने,
- (ङ) सामुदायिक वनक्षेत्र भित्रको खोला, पानीको मुहान, कार्बनसंचितिकरण तथा भण्डारण लगायत वातावरणीय सेवा बापतकोलाभ प्राप्त गर्ने,

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

- (च) वनश्रोतको उपयोगबाट स्थानीय समुदायको सामाजिक, सांस्कृतिक र आर्थिक आवश्यकताको पूर्ति गर्ने, गरिबी निवारणमा टेवापुऱ्याउने र सामुदायिक विकास गर्ने,
- (छ) वनक्षेत्र भित्र रहेको ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र धार्मिक सम्पदाहरूको संरक्षण, व्यवस्थापन, सदुपयोग र नियन्त्रणमा राख्ने,
- (ज) सामुदायिक वनलाई निरन्तर रूपमा सामुदायिक वनकै रूपमा संरक्षण, व्यवस्थापन र निरन्तरता दिन पाउने,
- (झ) सामुदायिक वनको व्यवस्थापनको लागि सामुदायिक वन उपभोक्तासमूह, सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति र आवश्यकता अनुसारको उपसमितिहरू गठन गर्ने र त्यस्तो समिति उपसमितिको काम, कर्तव्य र अधिकारहरू तोक्ने,
- (ञ) सामुदायिक वन व्यवस्थापनको लागि आवश्यक कार्ययोजना बनाई लागू गर्ने, गराउने,
- (ट) वन व्यवस्थापन र अन्य कार्यहरूबाट प्राप्त हुने लाभ प्राप्त गर्ने र त्यस्तो लाभ वनको विकास, गरिबी न्यूनीकरण, महिला, आदिवासी जनजाति, दलित, अल्पसंख्यक लगायतका आर्थिक सामाजिक रूपमा पिछडिएको समुदायको क्षमता विकास, युवा तथा बालबालिकाको उत्थान, स्थानीय सामुदायिक तथा सांस्कृतिक विकास आदिमा बाँडफाँड र प्रयोग गर्ने, तर, स्थानीय समुदायको निर्णयले त्यस्तो लाभ सामुदायिक वन व्यवस्थापन समूहहरू, सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ र पारिवारिक निजी वन संघको संस्थागत तथा पैरवी क्षमता विकासमा समेत खर्च गर्न सक्नेछन्,
- (ठ) वन संरक्षण, विकास र व्यवस्थापनका लागि स्थानीय सरकार, प्रादेशीक सरकार र संघीय सरकारबाट आवश्यक सहयोग र बजेट प्राप्त गर्ने तथा सहकार्यमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- (ड) उपभोक्तासमूहले आवश्यकता अनुसार स्वतन्त्र रूपले सरकारी, गैरसरकारी, निजी क्षेत्र र विज्ञहरूबाट सेवा र अनुदान लिन सक्ने,
- (ढ) वनको व्यवस्थापन, संरक्षण र समुदायको सामुदायिक लाभ र जीविकोपार्जनमा सहयोग पुऱ्याउने कार्यको लागि सामुदायिक वन क्षेत्र वा सामुदायिक वनको दर्ता प्रमाणपत्र, वन पैदावर, वनश्रोत, वन कार्ययोजना, उपभोक्ताले वनमा उत्पादन गरेको उत्पादन, वनमा आधारित उपभोक्ता समूहले संचालन गरेको उद्योग आदिलाई बैंक वा वित्तीय संस्थामा धितो सुरक्षण राखी आवश्यक ऋण लिई दीगो वन व्यवस्थापन र वन उद्यम विकास गर्ने,
- (ण) वनसंग सम्बन्धित परम्परागत पेशा, अभ्यास, अनुभव, ज्ञान, सीप, दक्षताहरूको पहिचान गरी संरक्षण, आधुनिकीकरण, औद्योगिकीकरण र बजारीकरणका लागि चाहिने वन पैदावरजन्य कच्चा पदार्थहरू स्वतन्त्रतापूर्वक प्राप्त गर्ने र उत्पादित बस्तुलाई उपभोग गर्ने र बजारमा बिक्री बितरण गरी लाभ प्राप्त गर्ने,
- (त) वनलाई समय सापेक्षित रूपमा स्थानीय समुदायको जीविकोपार्जनमा टेवा पुऱ्याउने पर्यावरण, कृषि वन, पशुपालन, वन्यजन्तु पालन, जडिबुटी, उद्यम, चिडियाखाना जस्ता वनउद्यमसम्बन्धी क्रियाकलापहरू संचालन गरी लाभ प्राप्त गर्ने,

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

- (थ) वनको दीगो व्यवस्थापनद्वारा वन क्षेत्रको उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्दै सामुदायिक वनक्षेत्रमा काठ र गैर काठजन्य वनपैदावारको उत्पादन गर्ने, वन पैदावारको अधिकतम उपयोगबाट साना, मझौला तथा ठुला खाले उद्यम समुदाय आफैले वा तेस्रो पक्षसंग सम्झौता गरीसंचालन गर्न सक्नेछ र त्यस्तो उद्यमले वनको दीगो संरक्षण र व्यवस्थापनको साथै स्थानीय समुदायको आर्थिक उन्नतिमा टेवापुऱ्याउने,
- (द) सामुदायिक वनश्रोतको शुल्क निर्धारण गरी असुलउपर गर्ने शुल्कछुट वा मिनाहा दिने,
- (ध) वनको हैसियतमा नकारात्मक असर नपुग्ने गरि वनश्रोतकोपूर्णरूपमा व्यवस्थापन, नियन्त्रण र उपयोग गर्ने एवं वन उद्यमविकास गर्ने र त्यस्तो निर्णय लिने,
- (न) वनको भौगोलीक बनौट, भिरालोपन र माटोको किसिम अनुसार वनकार्ययोजनामा तोकिए बमोजिम वन सम्बर्द्धन (गोडमेल, हाँगा काँटछाट, भाडी सफाइ, पतल्याउने र रुख कटान आदि) पद्धतिअपनाई वन विकास र संरक्षण गर्ने,
- (प) सामुदायिक वनको दीगो व्यवस्थापनबाट उपलब्ध हुने जलाधार एवंजैविक विविधता संरक्षण, भु-दृश्य-सौन्दर्य तथा कार्वन-संचिति जस्तावातावरणीय सेवाहरूको संभावनाको खोजी गरी वातावरणीय सेवासुविधाको उपयोग गरेर आय-आर्जनको अवधारणालाई अगाडिबढाउने,
- (फ) कार्वन सञ्चिती, जैविक विविधताको संरक्षण, जलचक्र प्रणाली,पर्यापर्यटन जस्ता वन क्षेत्रको पारिस्थितिकीय प्रणालीबाट प्राप्त हुनेवातावरणीय सेवाबाट लाभ प्राप्त गर्ने,
- (ब) सामुदायिक वनक्षेत्रमा रहेको खानेपानीको मुहान, खानी, सिंचाईगर्ने खोला वा ताल वा पोखरी आदिको मुहान, ढुङ्गा, रोडा, बालुवा, माटो लगायतका प्राकृतिक श्रोत साधनको बिक्रिवितरण, उपयोग, उपभोग, श्रोत प्रयोग बापतको लाभ स्थानीय सरकारले तोके बमोजिम प्राप्त गर्ने ।
- (२) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको सदस्यको हैसियतले प्रत्येक घरधुरी माफत व्यक्तिगत रूपमा देहाय बमोजिमका वन सम्बन्धी अधिकारहरू प्राप्त गर्नेछन :-
- (क) सामुदायिक वनक्षेत्रमा रहेको प्राकृतिक श्रोत साधनको विकास, संरक्षण, उपयोग र व्यवस्थापन गर्ने कार्यमा सहभागि हुने,
- (ख) वनक्षेत्रमा रहेको प्राकृतिक श्रोत साधन र वनपैदावारहरू तोकिए बमोजिम प्राप्त गर्ने,
- (ग) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहमा सहभागी हुने र नेतृत्व लिने एवं निर्णय प्रकृत्यामा भाग लिने,
- (घ) सामुदायिक वनबाट प्राप्त लाभको हिस्सा प्राप्त गर्ने,
- (ङ) वन क्षेत्रभित्र रहेको ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र धार्मिक सम्पदाहरूकोसंरक्षण, उपभोग र व्यवस्थापनमा भाग लिने,
- (३) उपदफा (२) मा उल्लेखित अधिकारको अतिरिक्त वनउपभोक्ता समूहभित्रका आर्थिक सामाजिक दृष्टिले पछाडि परेका महिला, आदिवासी जनजाति, अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत, दलित समुदायलेसामुदायिक वनबाट देहायका थप अधिकारहरू प्राप्त गर्नेछन ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

- (क) कुनै विशिष्ट जाती वा समुदायसंग मात्र सम्बन्धित वा त्यस्तोसमुदायको परम्परागत ज्ञान, सीप, पेशा र जीविकोपार्जनकोसीपसंग सम्बन्धित प्राकृतिक श्रोत साधन वा वनपैदावारहरू माथिप्राथमिकता प्राप्त गर्ने,
- (ख) सामुदायिक वनको संरक्षण र उपभोग गरि परम्परागत ज्ञान, सीप,पेशा र जीवनशैलीको अभ्यास र निरन्तरता दिने,
- (ग) परम्परागत औषधी उपचार (आम्ची) पद्धति लगायत परम्परागतज्ञान, सीप लगायतका बौद्धिक सम्पत्तिको संरक्षण र निरन्तरतादिने,
- (घ) वनक्षेत्र भित्र प्रचलित कानूनबाट निषेध नगरिएका परम्परागत ज्ञान,सीप, पेशा र जीवनशैलीसंग सम्बन्धित अभ्यासहरूको निरन्तरतादिने ।
- (ङ) सामुदायिक वनको संरक्षण र व्यवस्थापनमा स्थानीय आदिवासीजनजातिको परम्परागत अभ्यास र प्रथाजनित कानूनको सम्मानप्राप्त गर्ने ।
- (४) सामुदायिक वन संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा नियमित रूपमासहभागी हुन नसक्ने टाँढाका उपभोक्ताहरूलाई उनीहरूले वन संरक्षणमापुऱ्याउने योगदान र वनश्रोतको उपयोगको आधारमा वर्गीकरण गरीसामुदायिक वनबाट देहाय बमोजिमका अधिकारहरू प्राप्त हुनेछन् ।
- (क) सामुदायिक वनबाट वनपैदावार सहूलियत दरमा प्राप्त गर्ने,
- (ख) सामुदायिक वनबाट प्राप्त लाभ तोकिए बमोजिम प्राप्त गर्ने ।
- (ग) वन क्षेत्रभित्र रहेको ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र धार्मिक सम्पदाहरूकोउपभोग गर्न पाउने,
- (५) उपदफा (१),(२),(३), (४) को अतिरिक्त स्थानीय परिवेशअनुसार कुनै विशिष्ट अधिकार कुनै विशेष समुदाय, बर्ग वा जातिलाईदिनुपर्ने देखिएमा त्यस्तो अधिकारको सूचि वनउपभोक्ता समूहकोआमभेलाबाट पारित गरि स्थानीय सरकारसमक्ष पेश गर्नु पर्नेछ । स्थानीयसरकारले त्यस्तो अधिकारको सूचि मनासिव देखिएमा वा आवश्यक थपघटगरी स्वीकृत गर्नेछ ।
- (६) वनमा आधारित उद्यम विकास:-
- (क) सामुदायिक वनश्रोतको प्रयोग गरीवनपैदावारमा आधारित उद्योगहरू सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह आफैले वा स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार र संघीय सरकार वा निजी क्षेत्रसंग सम्भौता गरी वातेस्रो पक्षसंग सम्भौता गरी व्यवसायिक रूपमा संचालन गर्न सक्नेछ ।
- (ख) उपदफा (६) को(क) बमोजिमको वनमा आधारित उद्योगले सामुदायिक वा निजी वनक्षेत्रको काठजन्य, पानीजन्य वा गैरकाठजन्य, जडिबुटीजन्य, चिडियाखाना, वन्यजन्तुको पालन, लगायत अन्य वनपैदावार वा वन्यजन्तुमा आधारित उत्पादनहरू व्यावसायिक रूपमा गर्ने र त्यस्तो उत्पादन बिक्रिबितरण गर्न सक्नेछन् ।
- (ग) उपदफा (६) को(क) र (ख)बमोजिम तेस्रोपक्षलाई सामुदायिक उद्योग संचालन गर्नको लागि अनुमति दिँदा प्रतिस्पर्धात्मक आधारमा समुदायले प्रत्यक्षरूपमा लाभ प्राप्त गर्ने गरी दिनु पर्नेछ । यसरी उद्यम संचालन गर्नको लागि तेस्रोपक्ष छनोट गर्दा समुदाय भित्रकै व्यक्ति, कम्पनी वा संस्थालाई उच्च प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

६. सामुदायिक वनमा उपभोक्ता समूहको उत्तरदायित्व:

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

- (१) यस ऐन, नियमावली र सम्बन्धित तहबाट जारी गरेको निर्देशिकाको अधिनमा रहिसामुदायिक वनश्रोतको वातावरणीय रूपमा दिगो व्यवस्थापन गर्नेउत्तरदायित्व उपभोक्ता समूहको हुनेछ ।
- (२) यस ऐन, नियमावली र सम्बन्धित तहबाट जारी गरेकोनिर्देशिकाको अधिनमा रहि सामुदायिक वन व्यवस्थापन कार्ययोजनाबनाउने उत्तरदायित्व वन उपभोक्ता समूहको हुनेछ ।
- (३) सामुदायिक वन व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदायको पूर्ण (व्यक्तिगत, घरधुरी, सामुहिक, समावेशी) रूपमा सहभागितागराउने उत्तरदायित्व उपभोक्ता समूहको हुनेछ ।
- (४) सामुदायिक वनश्रोतको पारदर्शी, उत्तरदायी ढंगले व्यवस्थापन गर्न सुनिश्चित गर्ने उत्तरदायित्व उपभोक्ता समूहको हुनेछ ।
- (५) सामुदायिक वन व्यवस्थापन कार्ययोजना अनुरूप सामुदायिकवनश्रोतको प्रभावकारी रूपमा व्यवस्थापन भए नभएको सन्दर्भमास्थानीय सरकारमा तोकिए बमोजिम आवधिक प्रतिवेदन पेश गर्नेउत्तरदायित्व उपभोक्ता समूहको हुनेछ ।
- (६) समुदायबाट व्यवस्थापन गरिएको सामुदायिक वनश्रोतको आयर अन्य लाभबाट सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको साधारण सभा रसाधारणसभाले कार्यसमितिलाई तोके बमोजिम समुदायको विकासमायोगदान गरेको छ भन्ने सुनिश्चितता दिने उत्तरदायित्व उपभोक्तासमूहको हुनेछ ।
- (७) दिगो वन व्यवस्थापन गरी वनपैदावारको उत्पादनमा वृद्धि ल्याउन चरिचरन, आगलागी, चोरी कटानी, अतिक्रमण आदिबाटसामुदायिक वनलाई जोगाई सामुदायिक वन संरक्षण गर्ने उत्तरदायित्वउपभोक्ता समूहको हुनेछ ।
- (८) सामुदायिक वनक्षेत्रको भाँडी सफाई र खाली ठाउँमावृक्षारोपण गर्ने, सम्बृद्धि वृक्षारोपण गर्ने, प्राकृतिक पुनरुत्पादनको व्यवस्थापन गर्ने, उपयुक्त वन सम्बर्द्धन प्रणाली (एक्ल्याउने, बाक्लो वनपत्ल्याउने, रोग लागेका तथा सुकेका रुखहरू हटाउने) जस्ता कार्यगरी वनको हैसियतमा सुधार्दै लैजाने जस्ता वन संबर्द्धन गर्ने उत्तरदायित्वउपभोक्ता समूहको हुनेछ ।

७. सामुदायिक वनबाट प्राप्त लाभको बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था:

- (१) सामुदायिक वनबाट प्राप्त वन पैदावार उपयोग तथा विक्री वितरणबाटप्राप्त लाभको बाँडफाँड देहाय बमोजिम गरिनेछ ।
 - (क) सामुदायिक वनको वन पैदावार विक्री वितरण तथा वनश्रोतबाटप्राप्त रकम सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको साधारण सभालेतोके बमोजिम बाँडफाँड गर्नेछ,
 - (ख) बाँडफाँड गर्दा विपन्न वर्ग र महिलाको विकासमा ४० (चालीस) प्रतिशत रसामाजिक विकास र वन विकासमा ६० (साठी) प्रतिशत हुनेछ ।

८. सामुदायिक वनको स्वामित्व खोस्न नसक्ने:

- (१) समुदायले प्राप्त गरेको सामुदायिक वन र त्यस्तो सामुदायिक वनक्षेत्रको स्वामित्व फिर्ता लिने र वन उपभोक्ता समूहको दर्ता खारेज गर्न सक्नेछैन । तर, देहायको कार्य गरेमा

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

सामुदायिक वनउपभोक्ता समूहलाई सचेत बनाई त्यस्तो कार्य नगर्न नगराउन स्थानीय सरकारले आवश्यक निर्देशन दिने र आवश्यक कारबाही गर्न सक्नेछ ।

- (क) सामुदायिकवन उपभोक्ता समूहले प्रचलित कानूनले निषेध गरेको कार्य गरेमा,
 - (ख) सामुदायिकवन उपभोक्ता समूहले वन व्यस्थापन कार्य योजना बमोजिम कार्य सञ्चालन गर्न नसकेमा,
 - (ग) सामुदायिक वनको वास्तविक हैसियत खस्कने वा वन संरक्षणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल असर पर्ने कुनै कार्य गरेमा,
 - (घ) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको वन ऐन, २०७५ अनुसार कार्य नगरेमा,
- (२) उपदफा (१) बमोजिम वन उपभोक्ता समूहलाई सचेत गराउने लगायतका आवश्यक कारबाही गर्दा सफाई पेश गर्ने उचित मौका दिइनेछ ।
- (३) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका पदाधिकारी, सदस्य वा कुनै व्यक्तिले समुदायको हितको नाममा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको विधान, कार्ययोजना र समुदायको हित विपरित कुनै काम कारबाही गरेमा त्यस्तो पदाधिकारी, सदस्य वा व्यक्तिलाई उपभोक्ता समूहको विधान, कार्ययोजना र नीति नियम अनुसार कारबाही गर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका पदाधिकारी वा सदस्यले यस ऐन वा प्रचलित ऐन विपरित कार्य गरेमा यस ऐनमा तोकिए जतिमा यसै ऐन बमोजिम र अन्यमा प्रचलित कानून बमोजिम सजाय हुनेछ ।

९. स्थानीय समुदायसंग स्वतन्त्र, पूर्व सू-सुचित मञ्जुरी लिनु पर्ने

- (१) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारले देहाय बमोजिमका निर्णय लिनुपूर्वसामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको अनिवार्यरूपमा स्वतन्त्र, पूर्व सू-सुचित मञ्जुरी लिनु पर्नेछ ।
- (क) सामुदायिक वनलाई वनको रूपमै संरक्षण र व्यवस्थापनमा निरन्तरता नदिई अन्य कुनै सार्वजनिक हितको लागि प्रयोग गर्न,
 - (ख) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई प्रभावित पार्ने कुनै योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा वा नीति नियमहरू निर्माण गर्दा,
- (२) राष्ट्रिय रूपमा वन अधिकार र प्राकृतिक श्रोत साधनसंग सम्बन्धित ऐन र कानून, नीति तथा कार्यक्रमहरू निर्माण गर्दा त्यस्तो ऐन र कानून, नीति तथा कार्यक्रमहरूले कुनै जाति, वर्ग वा समुदायलाई प्रभावित पार्ने देखिएमा सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि/महासन्धि, घोषणा- पत्र र सम्झौता र नेपाल सरकारले व्यक्त गरेका प्रतिबद्धताहरूमा उल्लेखित व्यवस्थाहरूको अधिनमा रहि नेपाल सरकार लगायत सम्बन्धित तहले त्यस्तो समुदायको अख्तियार प्राप्त प्रतिनिधिहरूसंग अनिवार्य रूपमा स्वतन्त्र, पूर्व सू-सुचित मञ्जुरी (Free Prior Inform Consent) लिईनेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम स्थानीय समुदायसंग र उपदफा (२) बमोजिमविभिन्न जाति, वर्ग वा समुदायसंग नेपाल सरकार लगायत सम्बन्धित तहले स्वतन्त्र, पूर्व सू-सुचित मञ्जुरी (Free Prior Inform Consent) नलिई कुनै काम कारबाही गरेको कारण त्यस्तो समुदायलाई

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

भौतिक, अभौतिक, मनोवैज्ञानिक लगायतका कुनै पनि प्रकारको क्षति पुग्न गएमा उचित क्षतिपूर्ति प्राप्त गर्ने अधिकार सम्बन्धित समुदायलाई हुनेछ ।

१०. सहभागिता र प्रतिनिधित्व सम्बन्धी व्यवस्था:-

- (१) जल, जंगल र जमिन लगायतका प्राकृतिक श्रोत र साधनसँग सम्बन्धित स्थानीय समुदाय, आदिवासी जनजाति, महिला, दलित, अल्पसंख्यकको यस ऐन बमोजिमको अधिकार वा वन सम्बन्धी उनीहरूको परम्परागत ज्ञान, सीप र जीवनशैलीमा प्रभावित पार्ने स्थानीय रूपमा स्थानीय नीति नियम, कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्दा त्यस्तो समुदायलाई अनिवार्य रूपमा सहभागि गराईनेछ ।
- (२) समुदायमा आधारित वनको स्थानीय तहको उपभोक्ता समितिहरूमा आदिवासी जनजाति, महिला, दलित, अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत समुदायकोसमावेशी सिद्धान्तका आधारमा प्रतिनिधित्व गर्न पाउने अधिकार हुनेछ । यसरी प्रतिनिधित्व गराउदा समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा निर्णायक तह(पदाधिकारी) लगायतमा सबै समुदायका महिलाको प्रतिनिधित्व हुने गरी कम्तिमा ५० (पचास) प्रतिशत महिलाको प्रतिनिधित्वको सुनिश्चित गराईनेछ ।
- (३) उपदफा २ बमोजिमको समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा सहभागिता तुल्याउदा समेत समुदायको गरिब, बिपन्न, दलित वा अल्पसंख्यक समुदायको उचित प्रतिनिधित्व हुन नसकेमा स्थानीय समुदायको आवश्यकताका आधारमा त्यस्तो समुदायलाई विशेष संरक्षण सहितको प्रतिनिधित्वको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

११. सामुदायिक वनलाई प्राथमिकता दिनु पर्ने :-

- (१) सामुदायिक वनको रूपमा उपभोक्ता समूहलाई स्वामित्व दिई सुम्पन उपयुक्त हुने राष्ट्रिय वनको कुनै पनि भागलाई कबुलियती वन लगायत अन्य प्रयोजनको लागि प्रयोग गर्न दिइने छैन ।
- (२) सामुदायिक वन, प्रथाजनित व्यवस्थित वन क्षेत्रलाई राज्यले प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रको रूपमा राख्नुपर्नेछ ।

१२. राष्ट्रिय वनमा प्राप्त हुने सामुदायिक अधिकार :-

- (१) राष्ट्रिय वन र सिमसार क्षेत्र लगायत नेपाल सरकारको संरक्षण र व्यवस्थापनमा रहेका राष्ट्रिय वनमा त्यस्तो वन क्षेत्रसंग सिमाना जोडिएको वा त्यस्तो वन क्षेत्रको आसपासमा बसोबास गर्ने समुदायले देहायको अधिकारहरू निर्वाध रूपमा उपभोग गर्न पाउने छन् ।
 - (क) परम्परागत रूपमा सार्वजनिक बाटोको रूपमा उपभोग गर्दै आईरहेको राष्ट्रिय वनक्षेत्र भित्र पर्ने बाटोमा आवत जावत गर्ने, पानीको मुहानहरूको निर्वाध रूपमा निरन्तर उपभोग गर्ने,
 - (ग) परम्परागत रूपमा वनपैदावारको श्रोतको रूपमा उपभोग गर्दै आईरहेको वनक्षेत्र भित्रबाट वनको हैसियत नबिग्रने गरी संरक्षण र व्यवस्थापन समेत गरी त्यस्तो वनक्षेत्रबाट वन पैदावार निर्वाधरूपमा प्रयोग गर्ने र त्यस्तो वन पैदावारको बिक्रि बितरणबाट लाभ प्राप्त गर्ने,

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

- (घ) परम्परागत रूपमा चरिचरण, पशुचरण गर्दै आईरहेको क्षेत्रमा वनको हैसियत नबिग्रने गरी चरिचरण, पशुचरणको रूपमा उपभोग गर्ने,
- (ङ) राष्ट्रिय वन क्षेत्रभित्र रहेको ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र धार्मिकस्थल र सम्पदाहरूमा निर्वाध रूपमा आवतजावत गर्ने, त्यस्तो स्थलको संरक्षण, व्यवस्थापन, सदुपयोग र नियन्त्रणमा राख्ने,
- (च) राष्ट्रिय वन क्षेत्रभित्रका वन्यजन्तुले मानवीय, घरपालुवा जनावार र स्थानीय समुदायको वालिनालीमा क्षति पुऱ्याएमा त्यस्तो क्षतिको मनासिब माफिकको क्षतिपूर्ति स्थानीय सरकारबाट प्राप्त गर्ने, साथै वनमा लागेको आगलागि नियन्त्रण गर्दा वा वन व्यवस्थापन गर्दा दुर्घटना भएमा सम्बन्धितसमूह र सरकारबाट उचित राहातको व्यवस्था गरिनेछ,
- (छ) राष्ट्रिय वनमा कार्बनको संचितकरण र भण्डारण गरेबापतको लाभ प्राप्त गर्ने र त्यस्तो लाभ सामुदायिक हितमा प्रयोग गर्ने,
- (ज) सिमसार क्षेत्र र राष्ट्रिय वनको व्यवस्थापनमा प्रत्यक्ष रूपमा सहभागी हुने ।
- (२) उपदफा (१) को खण्ड (क),(ख), (ग) र (घ) मा उल्लेखित स्थानीय समुदायको परम्परागत भोगमा रहेको बाटो, पानीको मुहान, वनपैदावार, चरिचरण र पशुचरणको लागि उपभोग गर्दै आईरहेको वनक्षेत्र वा श्रोतको सार्वजनिक हितको लागि प्रयोग गर्नु पर्ने देखिएमा स्थानीय सरकारले स्थानीय समुदायको पूर्व सुसुचित मञ्जुरी लिई त्यस्तो वनक्षेत्र सार्वजनिक हितको लागि प्रयोग गर्न सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिमको समुदायको परम्परागत भोग चलनमा रहेको बाटो, प्राकृतिक श्रोत साधन, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र धार्मिकस्थल र सम्पदाहरूलाई उपदफा (२) बमोजिम प्रयोग गर्दा स्थानीय समुदायलाई आवश्यक पर्ने त्यस्तो सार्वजनिक बाटो वा प्राकृतिक श्रोत साधनको वैकल्पिक प्रयोगको व्यवस्था स्थानीय सरकारले तत्काल मिलाउनु पर्नेछ । यसरी सार्वजनिक बाटो मर्मत संभार र स्तर उन्नति गर्दा प्राप्त हुने वन पैदावर सम्बन्धित उपभोक्ता समूहको निर्णय अनुसार उपयोग गरिनेछ ।
- (४) उपदफा (१) बमोजिमको समुदायको परम्परागत भोग चलनमा रहेको बाटो, प्राकृतिक श्रोत साधन, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र धार्मिकस्थल र सम्पदाहरूको उपदफा (२) बमोजिम अन्य कार्यमा प्रयोग गर्दा सम्बन्धित समुदायलाई पुग्न गएको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, भावनात्मक क्षति समेतलाई मध्यनजर राखीसम्बन्धित समुदायलाई स्थानीय सरकारले उचित क्षतिपूर्ति दिनु पर्नेछ ।

परिच्छेद- ३

सामुदायिक वन तथा अन्य वन दर्ता र हस्तान्तरण सम्बन्धी व्यवस्था

१३. दर्ता तथा हस्तान्तरण भएका सामुदायिक वन :-साविकमा दर्ता तथाहस्तान्तरण भएका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू, कवुलियति वन उपभोक्ता समूहहरू, धार्मिक वन, पारीवारीक नीजि वनहरू यसै ऐन द्वारा सन्चालन व्यवस्थापन हुनेछन ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

१४. दर्ता तथा हस्तान्तरण नभएका वन क्षेत्र :-दर्ता तथा हस्तान्तरण नभएका वन क्षेत्रलाई प्रदेश कानून तथा यस ऐनअनुसारसामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु, कबुलियति वन उपभोक्ता समूहहरु, धार्मिक वन, पारीवारीक निजी वनहरु दर्ता तथा हस्तान्तरण गरी यसै ऐनद्वारा सन्चालन तथा व्यवस्थापन हुनेछन् ।

परिच्छेद-४

सामुदायिक वन सम्बन्धी व्यवस्था

१५. सामुदायिक वन सुम्पने:-

- (१) उपभोक्ता समूहले कार्ययोजना बमोजिमको संरक्षण, सम्बर्द्धन, उपयोग, व्यवस्थापन गर्न तथा स्वतन्त्ररूपले वन पैदावारको मुल्य निर्धारण गर्ने गरी विक्री वितरण गर्न पाउने गरी स्थानीय सरकारले राष्ट्रिय वनको कुनै भाग प्रदेश सरकारको सहमतिमा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई हस्तान्तरणको प्रमाण पत्र दिनेछ ।
- (२) उपदफा १ को प्रयोजनको लागि स्थानीय सरकारले उपभोक्ता समूह परिचालन गरी तोकिए बमोजिमको उपभोक्ता समूह गठन र कार्ययोजना तयार गर्न आवश्यक प्राविधिक एवं अन्य सहयोग उपलब्ध गराउने छ ।

१६. कार्ययोजना संशोधन:-

- (१) उपभोक्ता समूहले वन व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्ययोजना आवश्यकताअनुसार समायानुकूल परिमार्जन गर्न सक्ने छ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम उपभोक्ता समूहले कार्ययोजनामा गरेको परिमार्जन वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल असर पर्ने देखिएमा स्थानीय सरकारले यस्तो परिमार्जनको जानकारी प्राप्त भएको ३० (तीस) दिन भित्र सो परिमार्जन लागु नगर्न निर्देशन दिनेछ ।सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले आफ्नो कार्ययोजना स्थानीय सरकारलाई जानकारी गराएको ३० (तीस) दिन भित्रकुनै निर्देशन प्राप्त नभएमा समूहले स्वत कार्यान्वयन गर्न सक्ने छ ।

१७. उपभोक्ता समूहको दर्ता: -

- (१) प्रचलित कानून बमोजिम गठन गरिएको उपभोक्ता समूहलाई दर्ता गराउन उपभोक्ताको विधान सहित स्थानीय सरकार समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको दरखास्त पर्न आएमा स्थानीय सरकारले आवश्यक जाँचबुझ गरी त्यस्तो उपभोक्ता समूहलाई तोकिए बमोजिम दर्ता गरी दर्ता प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ ।
- (३) वन ऐन, २०४९ अनुसार दर्ता भएका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु, कबुलियति वन उपभोक्ता समूहहरु, धार्मिक वन, पारीवारीक निजी वनहरु २ (दुई) वर्ष भित्र स्थानीय सरकारमा दर्ता गर्नु पर्नेछ । त्यस्ता समूहलाई स्थानीय सरकारले प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग गर्न सक्नेछ ।

१८. उपभोक्ता समूह संगठित संस्था रहने:-सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु देहाय अनुसार अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला स्वशासित र संगठित संस्था हुनेछन् ।

- (१) समूहको छुट्टै छाप हुनेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

- (२) समूहको आफ्नो टाँचा हुनेछ ।
- (३) उपभोक्ता समूहले व्यक्ति सरह चल अचल सम्पत्ती प्राप्त गर्न, उपभोग गर्न, बेचबिखन गर्न वा अन्य किसिमको बन्दोबस्त गर्न पाउनेछ ।
- (४) उपभोक्ता समूहले व्यक्ति सरह नालिस उजुर गर्न र सो उपर पनि सोही नाम बाट नालिस उजुर गर्न सक्नेछ ।

१९. प्रतिवेदन दिनुपर्ने :-

- (१) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु, कवुलियति वन उपभोक्ता समूहहरु, धार्मिक वन, पारीवारीक नीजि वनहरुकासमूहले प्रत्येक वर्ष आर्थिक वर्ष समाप्त भएको ६ (छ) महिना भित्र तोकिए बमोजिम आर्थिक विवरण तथा सामुदायिक वनको स्थिति समेत खुलाई आफ्नो क्रियाकलापको वार्षिक तथा प्रगति प्रतिवेदन स्थानीय सरकार तथा सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ नेपालमा पेश गर्नुपर्नेछ ।

२०. उपभोक्ता समूहको चालु खर्च कोष तथा अक्षय कोष सम्बन्धी व्यवस्था :-

- (१) उपभोक्ता समूहको आफ्नो एउटा छुट्टै चालु खर्च कोष हुनेछ । चालु खर्च कोषमा देहायका रकम जम्मा हुनेछ ।
 - (क) संघिय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान रकम,
 - (ख) कुनै व्यक्ति वन संस्थाबाट प्राप्त अनुदान, सहायता वा दान दातव्य रकम,
 - (ग) वन पैदावार (जैविकविविधता) को विक्रिवितरण बाट प्राप्त रकम,
 - (घ) उद्योग तथा पर्यापर्यटन सञ्चालनबाट प्राप्त रकम,
 - (ङ) जरिवानाबाट प्राप्त,
 - (च) उपदफा (३) र (५) बमोजिम अक्षय कोषको कुल ब्याजको ८० प्रतिशत बापत प्राप्त हुने रकम,
 - (छ) अन्य कुनै श्रोतबाट प्राप्त रकम,
- (२) उपभोक्ता समूहको तर्फबाट गरिने संचालन वा चालु वा पूंजीगत खर्च उपदफा (१) बमोजिमको चालु खर्च कोषबाट गरिनेछ ।
- (३) कानुनमा वा स्रोत अनुसार स्पष्ट तोकिएर खर्च गर्ने भनिएको शिर्षकका रकमहरु बाहेकको रकमबाट उपभोक्ता समूह अर्न्तगत कहिल्यै खर्च गर्न नसकिने गरी वन विकास उपभोक्ता अक्षय कोष स्थापना गर्नु पर्नेछ ।
- (४) वन विकास उपभोक्ता अक्षय कोष स्थापना तथा बृद्धि गर्न नगरपालिकाले एक पटक विउ पूंजी रकम अनुदान स्वरुप उपभोक्ता समूहको आर्थिक अवस्था हेरी उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
- (५) वनको समुचित विकास गर्नको लागि वन विकास उपभोक्ता समूहअक्षय कोषको रकम स्वतन्त्र सूचनाको प्रतिस्पर्धाका आधारमा धेरै ब्याज प्राप्त हुने बैंकमा जम्मा गर्नु पर्नेछ र अक्षय कोष बापत प्राप्त हुने वार्षिक ब्याज रकमको २०% (बीस प्रतिशत) रकम पूनः वन विकास उपभोक्ता समूह अक्षय कोषमा जम्मा गर्नु पर्नेछ र बांकी ८०% (असी प्रतिशत)

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

- रकम तोकिए बमोजिम कार्यक्रम बनाई वन विकास सम्बन्धी कार्यक्रममा खर्च गर्न सकिने गरी उपदफा १ (च) बमोजिमको चालु खर्च कोषमा जम्मा गर्नु पर्नेछ ।
- (६) उपदफा १ बमोजिम चालु खर्च कोषको रकम वन विकास कार्यक्रममा उपयोग गर्नु पर्नेछ ।
- (७) उपदफा १ बमोजिमको चालु खर्च कोष तथा अक्षय कोषको नियमानुसार सामाजिक परीक्षण र सार्वजनिक लेखापरीक्षण गर्नु पर्नेछ ।
- (८) चालु खर्च कोष तथा अक्षय कोषको लेखा प्रचलित कानून अनुसार राख्नु पर्नेछ र लेखा अभिलेख राख्ने तथा लेखा परिक्षण गराउने सम्बन्धमा उपभोक्ता समूह समिति पूर्ण रुपमा उत्तरदायि हुनु पर्नेछ ।
- (९) कुनै कारण उपभोक्तासमूह पूर्ण रुपमा विगठन हुने वा उपदफा १ बमोजिमको अक्षय कोष बेवारिस हुन सक्ने अवस्था सिर्जना भएमा कार्यपालिकाले निर्णय गरी अक्षय कोषलाई अन्य वन समूहको अक्षय कोषमा हस्तान्तरण गरी जम्मा तथा संचालन हुने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ । अन्य वन समूहमा कुनै कारण जम्मा हुन नसकेमा तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको संचालित कोषमा जम्मा गर्नु पर्नेछ ।
- (१०) उपदफा १ बमोजिमको चालु खर्च तथा अक्षय कोष संचालन तथा खाता संचालन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-५

वन अधिकार संरक्षण सम्बन्धी व्यवस्था

२१. वन परिषद्को गठन :-

- (१) वन अधिकार प्राप्त गर्ने स्थानीय समुदाय, आदिवासी जनजाति, महिला, दलित, अल्पसंख्यक तथा उक्त वनक्षेत्रबाट आश्रित एवं लाभान्वित वनदेखि टाढाका समुदायको हक हित संरक्षण सम्बन्धी विषयमा नीति निर्माण गर्न तथा अधिकारवाला समुदायको हक हितका सम्बन्धमा स्थानीय सरकारलाई सुझाव दिनको लागि स्थानीय स्तरमा एक वन परिषद् गठन हुनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको परिषद्मा देहाय बमोजिमका अध्यक्ष तथा पदाधिकारीहरू रहने छन् :
(क) तुलसीपुर उपमहानगरपालिका प्रमुख	- अध्यक्ष
(ख) वन तथा वातावरण समितिको प्रतिनिधि	- सदस्य १ जना
(ग) नगरसभाको प्रतिनिधि	- सदस्य २ जना
(घ) सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघको प्रतिनिधि	- सदस्य २ जना
(ङ) आदिवासी जनजाति महासंघको प्रतिनिधि	- सदस्य १ जना
(च) दलित अधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने	- सदस्य १ जना
(छ) पारिवारिक निजीवन को प्रतिनिधि	- सदस्य १ जना
(ज) व्यावसायिक संस्थाका प्रतिनिधि	- सदस्य १ जना
(ज) वन अधिकार, वातावरण संरक्षण र वन उपभोक्ताको हकहितसँग सम्बन्धित क्षेत्रमा काम गरेको व्यक्ति मध्येबाट तुलसीपुर उपमहानगरपालिका कार्यपालिकाले मनोनीत गरेको न्यूनतम ३ महिला सहित प्रतिनिधि	- सदस्य ५ जना

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

- (भ) नगर प्रमुखले तोकेको वा वन वातावरण शाखाको प्रमुख - सदस्य सचिव तर, स्थानीय सरकारले मनोनीत गर्दा उपदफा (२) को विभिन्न खण्ड तथा क्षेत्रहरूबाट प्रतिनिधित्व हुन नसकेका जाति वा समुदायको सबल प्रतिनिधित्व हुने गरी मनोनीत गर्नुपर्नेछ। दफा (३) उपदफा (२) बमोजिम गठन हुने वन परिषदमा महिलाको सहभागिता न्यूनतम ५० (पचास) प्रतिशत अनिवार्य गराउनु पर्नेछ।
- (४) उपदफा (२) बमोजिम मनोनीत सदस्यहरूको पदावधि दुई वर्षको हुनेछ र निजहरू एक अवधिको लागि पुनः मनोनीत हुन सक्नेछन्।
- (५) परिषदले परिषदको काम कारवाहीलाई व्यवस्थित गर्ने प्रयोजनको लागि स्नातक उपाधि हासिल गरी वन, वातावरण वा कानूनको क्षेत्रमा कम्तीमा १० (दश) वर्षको अनुभव प्राप्त व्यक्तिलाई सदस्य सचिवको रूपमा नियुक्त गर्नेछ। सदस्य सचिवको कार्यअवधि ४ (चार) वर्षको हुनेछ। सदस्य सचिवको काम कर्तव्य र अधिकार नियमावली र निर्देशिकामा तोकिए बमोजिम हुनेछ।
- (६) परिषदका पदाधिकारीहरू रकर्मचारीले स्थानीय सरकारले तोकिए बमोजिमको सेवा, सुविधा र भत्ता पाउनेछन्।

२२. परिषदको काम, कर्तव्य र अधिकार: -

- (१) परिषदको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-
- (क) वन र वनक्षेत्रमा रहेको प्राकृतिक स्रोत साधन (जल, जमिन, जंगल, वन्यजन्तु, खनिज, जैविक विविधता आदि) को परम्परागत रूपमा संरक्षण, भोगचलन, उपयोग गर्दै आईरहेका उक्त क्षेत्रमा बसोबास गर्ने स्थानीय समुदाय, आदिवासी जनजाति, महिला, दलित, अल्पसंख्यक तथा उक्त वनक्षेत्रबाट आश्रित एवं लाभान्वित वनदेखि टाढाका समुदायको वनमाथिको पहुँच, स्वामित्व, प्रतिनिधित्व, लाभको बाँडफाड समेतमा अग्राधिकार सहितको वनसम्बन्धी अधिकारका विषयहरूमा नेपाल सरकारलाई सुझाव दिने।
- (ख) वन र वनक्षेत्रमा रहेको प्राकृतिक स्रोत साधन (जल, जमिन, जंगल, वन्यजन्तु, खनिज, जैविक विविधता आदि) को परम्परागत रूपमासंरक्षण, भोगचलन, उपयोग गर्दै आईरहेका उक्त क्षेत्रमा बसोबास गर्ने स्थानीय समुदाय, आदिवासी जनजाति, महिला, दलित, अल्पसंख्यक तथा उक्त वनक्षेत्रबाट आश्रित एवं लाभान्वित वनदेखि टाढाका समुदायको वनमाथिको पहुँच, स्वामित्व, प्रतिनिधित्व, लाभको बाँडफाड समेतमा अग्राधिकार सहितको वनसम्बन्धी अधिकार सम्बन्धमा जानकारी गराउन कार्यक्रम र सूचनाहरू प्रचार प्रसार गर्ने, गराउने।
- (ग) वनमाथिको पहुँच, स्वामित्व, प्रतिनिधित्व, लाभको बाँडफाड समेतमा अग्राधिकार सहितको वनसम्बन्धी अधिकारको सम्बन्धमा सूचित गर्ने, गराउने।
- (घ) वनमाथिको पहुँच, स्वामित्व, प्रतिनिधित्व, लाभको बाँडफाड समेतमा अग्राधिकार सहितको वनसम्बन्धी अधिकार सम्बन्धमा अनुसन्धान गर्ने, गराउने।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

- (ड) वनमाथिको पहुँच, स्वामित्व, प्रतिनिधित्व, लाभको बाँडफाड समेतमा अग्राधिकार सहितको वनसम्बन्धी अधिकार सम्बन्धमा भइरहेका नीति परिवर्तन गर्ने वा नयाँ नीति बनाउने सम्बन्धमा स्थानीय सरकारलाई सुझाव दिने ।
- (च) वनमाथिको पहुँच, स्वामित्व, प्रतिनिधित्व, लाभको बाँडफाड समेतमा अग्राधिकार सहितको वनसम्बन्धी हकहित र अधिकार संरक्षण सम्बन्धी स्थानीय, प्रादेशिक, संघीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सूचनाहरू अद्यावधिक राख्ने तथा राख्न लगाउने ।
- (छ) स्थानीय समुदाय, आदिवासी, जनजाति, महिला, दलित, अल्पसंख्यक तथा उक्त वनक्षेत्रबाट आश्रित एवं लाभान्वित वनदेखि टाढाका समुदायको वनमाथिको पहुँच, स्वामित्व, प्रतिनिधित्व, लाभको बाँडफाड समेतमा अग्राधिकार सहितको वनसम्बन्धी अधिकारहरूको अनुगमन गर्ने गराउने र अनुगमन गर्दा देखिएका त्रुटीहरूको सुधार गर्न स्थानीय सरकारलाई सुझाव दिने ।
- (ज) स्थानीय समुदाय, आदिवासी जनजाति, महिला, दलित, अल्पसंख्यक तथा उक्त वनक्षेत्रबाट आश्रित एवं लाभान्वित वनदेखि टाढाका समुदायको वनमाथिको पहुँच, स्वामित्व, प्रतिनिधित्व, लाभको बाँडफाड समेतमा अग्राधिकार सहितको वनसम्बन्धी अधिकार संरक्षण गर्ने सम्बन्धमा उपयुक्त सम्भकेको अन्य काम गर्ने, गराउने ।
- (झ) परम्परागतरूपमा संरक्षण, संवर्द्धन र सदुपयोग गर्दै आएका स्थानीय समुदायको वनप्रयोगको अधिकारलाई राजनीतिक सिमाले बन्देज गर्ने छैन, यदि कुनै अवरोध सृजना भएमा आवश्यक समन्वय गरेर समाधान गर्ने ।
- (ञ) सामुदायिक वनहरू बीच समन्वय गरेर स्थानीय आपूर्ति, प्राकृतिक रुपमा प्राप्त हुने वन पैदावारलाई सर्वसुलभ बनाउनका लागि डिपो स्थापना गर्ने ।
- (ट) अन्तर स्थानीय सरकारकाबीच वन पैदावार आपूर्ति व्यवस्था मिलाउनका लागि समन्वय गर्ने ।
- (ठ) समुदायद्वारा संचालित कार्यक्रमहरू अनुगमन, निरिक्षण तथा पृष्ठपोषण गर्ने ।
- (ड) समुदायको आन्तरिक सुशासनको लागी आवश्यक सरसल्लाह, सुझाव र सहयोग गर्ने ।
- (ढ) जैविकविविधताको अभिलेखिकरण गर्ने, अध्ययन अनुसन्धान गर्ने, संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्ने ।

२३. परिषद्को बैठक सम्बन्धी कार्यविधि:-

- (१) परिषद्को बैठक अध्यक्षले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बस्नेछ ।
- (२) परिषद्को सम्पूर्ण सदस्य संख्याको कम्तीमा ५० (पचास) प्रतिशतभन्दा बढी सदस्यहरू उपस्थित भएमा परिषद्को बैठकका लागि गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।
- (३) परिषद्को बैठकको अध्यक्षता अध्यक्षले गर्नेछ, र निजको अनुपस्थितिमा सदस्यहरू मध्येबाट जेष्ठ सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।
- (४) परिषद्को निर्णय परिषद्को अध्यक्षद्वारा प्रमाणित गरिनेछ ।
- (५) परिषद्को बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि परिषद् आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

२४. जाँचबुझ र निरीक्षण गर्न सक्ने :-

- (१) कुनै व्यक्ति, वन उपभोक्ता समूह, संगठित संस्था, सरकार, सरकारी तह, निजी वा साभेदारी कम्पनी लगायत कसैले पनि यस ऐन विपरित हुनेगरी समुदायको वन अधिकारमा प्रतिकूल प्रभाव पार्ने कार्य गरी रहेको वा यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम विपरीत कामकारवाही भइरहेको छ भन्ने विश्वास हुने मनासिव कारण भएमा वनअधिकार संरक्षण परिषद् आफै वा परिषद्ले तोकेको प्रतिनिधिले आवश्यक जाँचबुझ र निरीक्षण गर्न, गराउन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम जाँचबुझ र निरीक्षणबाट वन अधिकारको हनन् सम्बन्धी दोषी देखिएका व्यक्ति, वन उपभोक्ता समूह, संगठित संस्था, सरकार, सरकारी तह, निजी वा साभेदारी कम्पनी लगायतका व्यक्ति वा संस्थालाई प्रचलित कानून बमोजिम आवश्यक कारवाही गर्नको लागि परिषद्ले स्थानीय सरकारलाई सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद-६

कसुर र सजाय सम्बन्धी व्यवस्था

२५. वन अधिकारमा प्रतिकूल प्रभाव पार्न नहुने :-

- (१) कुनै व्यक्ति, वन उपभोक्ता समूह, संगठित संस्था, सरकार, सरकारी तह, निजी वा साभेदारी कम्पनी लगायत कसैले पनि यस ऐन विपरित हुनेगरी वन उपभोक्ता वा वन उपभोक्ता समूहको वन सम्बन्धी अधिकारमा प्रतिकूल प्रभाव पार्न हुदैन । तर, आम सार्वजनिक हितको लागि यस ऐनको दफा ११ बमोजिम वन उपभोक्ता समूह वा सम्बन्धित समुदायको स्वतन्त्र, पूर्व सू-सुचित मञ्जुरी र्चभभ एचप्यच क्ष्लायक ऋयलकभलत० लिई नेपाल सरकार वा सम्बन्धित तहको निर्णयले असल मनसायले गरेको कार्यलाई वन अधिकारको प्रतिकूल मानिने छैन ।

२६. दण्ड सजाय:

देहायको काम कारवाही गर्ने गराउनेलाई कसुरको मात्रा हेरी देहाय बमोजिम सजाय हुनेछ :-

- (१) दफा ४ को उपदफा (१) बमोजिमको अधिकार प्रयोग गर्न बञ्चित गराउने वा त्यस्तो अधिकार प्रयोग गर्नबाट रोक लगाउने कार्य गर्ने गराउनेलाई विगो खुलेकोमा विगो बमोजिम र नखुलेकोमा अवस्था हेरेरतोकिए बमोजिम जरिवाना हुनेछ ।
- (२) दफा ४ को उपदफा (२) बमोजिमको अधिकार प्रयोग गर्न बञ्चित गराउने वा त्यस्तो अधिकार प्रयोग गर्नबाट रोक लगाउने कार्य गर्ने गराउनेलाई विगो खुलेकोमा विगो बमोजिम र नखुलेकोमा अवस्था हेरेर तोकिए बमोजिम जरिवाना हुनेछ ।
- (३) दफा ४ को उपदफा (३), (४) र (५) बमोजिमको अधिकार प्रयोग गर्न बञ्चित गराउने वा त्यस्तो अधिकार प्रयोग गर्नबाट रोक लगाउने कार्य गर्ने गराउनेलाई विगो खुलेकोमा विगो बमोजिम र नखुलेकोमा अवस्था हेरेर तोकिए बमोजिम जरिवाना हुनेछ ।
- (४) दफा ८ बमोजिम वन उपभोक्ता समूहको अनिवार्यरूपमा स्वतन्त्र, पूर्व सू-सुचित मञ्जुरी लिनु पर्नेमा नलिई कुनै कार्य गरे गराएबाट त्यस्तो वन उपभोक्ता समूहलाई पर्न गएको

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

क्षतिको बिचार गरी उचित क्षतिपूर्ति दिनु पर्नेछ र त्यस्तो कार्य गर्ने गराउनेलाई विभागिय सजायको लागि सिफारिस गर्नु पर्नेछ ।

२७. मुद्दा हेर्ने अधिकार:

- (१) यस ऐन अन्तर्गत सजाय हुने कसुर सम्बन्धी मुद्दा गर्नुपर्ने कारण परेको मितिले ६ महिनाभित्रमा मर्का पर्ने पक्षले स्थानीय तहको न्यायीक समिति समक्ष मुद्दा दायर गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम स्थानीय सरकारको न्यायीक समितिले यस ऐन अन्तर्गत कारवाही गर्दा संक्षिप्त कार्यविधि ऐन, २०२८ बमोजिमको कार्यविधि अपनाउने र अधिकार प्रयोग गर्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम स्थानीय सरकारको न्यायीक समितिले गरेको निर्णय चित्त नबुझ्ने पक्षले सो निर्णय थाहा पाएको मितिले ३५ (पैंतीस) दिन भित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।

२८. क्षतिपूर्तिको भराउन सक्ने:

- (१) यस ऐनको विपरीत हुने गरी वन अधिकारवाला समुदायवा व्यक्तिको वन सम्बन्धी अधिकारमा प्रतिकूल प्रभाव पार्ने कार्य गरेको कारणबाट कुनै वन अधिकारवाला समुदाय वा व्यक्तिको वन सम्बन्धी अधिकारको हनन भएको कारण कुनै पनि किसिमको हानी नोक्सानी हुन गएमा त्यस्तो समुदाय वा व्यक्तिले क्षतिपूर्ति भराई पाउँभनी उजुरी गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम क्षतिपूर्तिको निमित्त परेको उजुरी उपर छानबिन गरी वन अधिकार हनन भएको समुदाय वा व्यक्तिलाई हानी नोक्सानी पुग्न गएको देखिएमा हानी नोक्सानीको आधारमा हानी नोक्सानी गर्ने पक्षबाट क्षतिपूर्ति बापतको रकम त्यस्तो समुदाय वा व्यक्तिलाई दिलाउन सक्नेछ ।

परिच्छेद - ७

पारिवारिक निजी वन सम्बन्धी व्यवस्था

२९. पारिवारिक निजी वन दर्ता:

पारिवारिक निजी वनको दर्ता यसैकानुन बमोजिम गरिने छ ।

- (१) पारिवारिक निजी वन स्थानीय तहमा दर्ता गरिनेछ ।
- (२) दर्ता भएकापारिवारिक निजी वनहरु धितो राखेर बैंकबाट ऋण लिन सक्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- (३) पारिवारिक निजी वन भित्रको काठ कटानी तथा ओसार पसारगर्न स्थानीय सरकारबाट अनुमती लिएर विक्रि वितरण गर्न सक्नेछ ।
- (४) पारिवाकिक निजी वन किसानहरुलाई कृषि वन लगाउन थप प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- (५) पाविारिक निजी वनका किसानहरुले वनमा आधारित उद्योगहरु स्थापना गर्न चाहेमा स्थानिय सरकारले अनुमती दिनेछ ।
- (६) पारिवारिक निजी वन दैवि पैकोप भएर नष्ट भएमा क्षेती पूर्तीका लागि सहूलियत विमाको लागि समन्वयको व्यवस्था गरिनेछ ।

- (७) पारिवारिक निजी वनमा परिक्षण गरिएका विरुवाहरु र छिटो छरितो हुर्कने विरुवाहरु वृक्षारोपण गर्न प्रोत्साहन गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-८

पारिवारिक निजी वन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था

३०. पारिवारिक निजी वन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था:

- (१) पारिवारिक निजीको रुपमा वन दर्ताभएका पारिवारिक निजी वनको संरक्षण, सम्बर्द्धन, उपयोग एवं व्यवस्थापन गर्न तथा स्वतन्त्ररूपले वन पैदावारको मुल्य निर्धारण गरी विक्री वितरण गर्न पाउने गरी स्थानीय सरकारले दर्ता प्रमाण पत्र दिनेछ ।
- (२) पारिवारिक निजी वनलाई स्थानीय सरकारले आवश्यक प्राविधिक एवं अन्य सहयोग उपलब्ध गराउनेछ ।
- (३) पारिवारिक निजी वन दर्ता भएको जानकारी प्राप्त भएको १५ (पन्ध्र) दिन भित्र सो को सम्बन्धित निकायमा जानकारी दिनु पर्नेछ ।
- (४) पारिवारिक निजी वन किसानहरुले स्थानीय सरकारले तोकेको निवेदन सहितस्थानीय सरकार समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (५) पारिवारिक निजी वन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद - ९

वातावरण तथा जैविक विविधता सम्बन्धी व्यवस्था

३१. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको लागि क्षेत्र निर्धारण गर्नु पर्ने:

- (१) वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने कुनै प्रस्तावको सम्बन्धमा प्रस्तावकले प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रका विद्यालय, अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी तथा सरोकारवाला व्यक्ति वा संस्थालाई सो प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावको सम्बन्धमा लिखित सुभाब दिनकोलागि १५ (पन्ध्र) दिनको अवधि तोकिए पालिकास्तरको कुनै एक दैनिक समाचारपत्र, पत्रीका, श्रव्य माध्यम मार्फत सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपनियम (१) बमोजिमको सूचना प्रकाशित भएपछि सो सम्बन्धमाकसैको राय सुभाब भए त्यसरी सूचना प्रकाशन भएको मितिले १५ (पन्ध्र) दिनभित्रसम्बन्धित प्रस्तावकलाई आफ्नो राय सुभाब दिन सकिनेछ । यसरी राय सुभाब दिनेले त्यसको जानकारी नगरपालीकालाई समेत दिन सकिनेछ ।
- (३) उपनियम (२) बमोजिम प्राप्त राय सुभाब समेत संलग्न गरी प्रस्तावकलेसो प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणको के कुन क्षेत्रमा के कस्तो प्रभाव पर्दछ सोउल्लेख गरी क्षेत्र निर्धारणको लागि तीसपुर उपमहानगर पालिका समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (४) उपनियम (३) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएपछि सम्बन्धित निकायलेनिवेदनसाथ संलग्न कागजात जाँचबुझ गरी क्षेत्र निर्धारण सम्बन्धमा आफ्नो रायसहित सो निवेदन उपमहानगरपालिका कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

- (५) उपनियम (४) बमोजिम क्षेत्र निर्धारणको लागि कुनै निवेदन प्राप्त भएमा उपमहानगरपालिका कार्यालयले सो निवेदनसाथ संलग्न कागजात जाँचबुझ गरी प्रस्तावित वा संशोधितरूपमा क्षेत्र निर्धारण गरी दिनु पर्नेछ।
- (६) प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको लागि देहाय बमोजिम कार्यसूची स्वीकृत गर्नु पर्नेछ।
 - (१) प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण गर्नु पर्ने प्रस्तावको हकमा प्रस्तावकले सोको प्रतिवेदनको लागि कार्यसूची बनाई सो कार्यसूची स्वीकृत गराउनु पर्नेछ।
 - (२) उपनियम (१) बमोजिम कार्यसूची स्वीकृत गर्दा प्रस्तावको प्रकृत अनुसार सम्बन्धित निकाय वा उपमहानगरपालिकाले त्यस्तो कार्यसूचीलाई आवश्यकता अनुसार सामान्य हेरफेर वा परिमार्जन गर्न सक्नेछ।
- (७) प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा प्रभाव मूल्यांकन सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

३२. प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्ने:

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको लागि प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्नेछ।

- (१) प्रस्तावकले ऐन बमोजिम स्वीकृत भएको कार्यसूचीको आधारमा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धी प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्नेछ।
- (२) उपनियम (१) बमोजिम प्रतिवेदन तयारीको सिलसिलामा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण गर्नु पर्ने प्रस्तावको सम्बन्धमा प्रस्तावकले प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने नगरपालिका तथा सरोकार राख्ने व्यक्ति वा संस्थालाई प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावको सम्बन्धमा १५ (पन्ध्र) दिनभित्र लिखित राय सुझाव दिनको लागि तुलसीपुर उपमहानगरपालिका, विद्यालय, अस्पताल र स्वास्थ्य केन्द्रमा सूचना टाँस गरी मुचुल्का तयार गर्नेछ, र सोही बमोजिमको १५ (पन्ध्र) दिने सूचना राष्ट्रिय स्तरको कुनै एक दैनिक समाचारपत्रमा समेत प्रकाशन गर्नु पर्नेछ। यसरी सूचना प्रकाशन भएपछि सो सम्बन्धमा कुनै राय सुझाव प्राप्त हुन आएमा सो राय सुझाव समेतलाई प्रतिवेदनमा समावेश गर्नु पर्नेछ। अतः, वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धी प्रतिवेदन तयारीको सिलसिलामा प्रस्तावकले प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रमा एक पटक प्रस्ताव बारेमा सार्वजनिक सुनुवाईको आयोजना गरी रायसुझाव संकलन गर्नु पर्नेछ।

३३. प्रस्ताव स्वीकृतिको लागि पेश गर्नु:

- (१) तयार भएको प्रतिवेदनको १५ (पन्ध्र) दिन भित्र वार्डको सिफारिश समेत संलग्न गरी उक्त प्रस्ताव स्वीकृतिका लागि स्थानीय सरकार समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ।
- (२) प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न स्वीकृति दिन सक्ने।
- (३) प्रस्ताव साथ संलग्न प्रतिवेदन जाँचबुझ गर्नेछ, र जाँचबुझ गर्दा त्यस्तो प्रस्तावले वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल प्रभाव पार्ने नदेखिएमा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण मात्र गरे हुने प्रस्तावको सम्बन्धमा सो प्रस्ताव प्राप्त भएको मितिले २१ (एक्काईस) दिनभित्र

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

आफैले स्वीकृति दिनेछ रवातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने प्रस्तावको सम्बन्धमा आफ्नो राय र प्रतिवेदनको १० (दश) प्रति संलग्न गरी प्रस्ताव प्राप्त भएको ३० (तीस) दिनभित्र उपमहानगर पालिकामा पठाउनु पर्नेछ ।

३४. प्रतिवेदन पालन गर्नु पर्ने:

प्रस्तावकले प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा उपमहानगरपालिकाबाट स्वीकृत प्रतिवेदनमा उल्लेख भए बमोजिमका विषयहरू उपमहानगरपालिकाले तोकिएका शर्तहरूअनिवार्य रूपले पालन गर्नु पर्नेछ ।

३५. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन:

- (१) प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा पर्ने प्रभावकोअनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धित निकायले गर्नेछ ।
- (२) उपनियम (१) बमोजिम अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा प्रस्ताव स्वीकृतहुँदा तोकिएको शर्तमा उल्लेख गरिएका प्रभाव भन्दा बढी प्रभाव परेको देखिएमासम्बन्धित निकायले त्यस्ता प्रभावहरू हटाउन वा हटाउने उपायहरू अवलम्बन गर्नप्रस्तावकलाई आवश्यक निर्देशन दिनेछ र त्यस्तो निर्देशनको पालना गर्नु सम्बन्धितप्रस्तावकको कर्तव्य हुनेछ ।

परिच्छेद - १०

प्रदूषणको रोकथाम तथा नियन्त्रण सम्बन्धी व्यवस्था

३६. मापदण्ड विपरीत फोहर मैला निष्काशन गर्न नहुने:

- (१) उपमहानगरपालिकाले राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकिएका मापदण्ड विपरीत हुने गरी कसैले पनि कुनै यान्त्रिक साधन, औद्योगिक प्रतिष्ठान वा अन्य ठाउँबाट ध्वनि, ताप, रेडियोधर्मीविकिरण तथा फोहर मैला निष्काशन गर्न गराउन हुँदैन ।

३७. अस्थायी वा स्थायी प्रदूषण नियन्त्रण प्रमाणपत्र सम्बन्धी व्यवस्था:

- (१) हाल संचालन भई रहेका उद्योगले यो ऐनप्रारम्भ भएको मितिले एक वर्षभित्र र यो ऐन प्रारम्भ हुनु पूर्व दर्ता भईउत्पादन शुरु नभएका उद्योग वा यो नियमावली प्रारम्भ भएपछि दर्ता हुने उद्योगले उत्पादन शुरु गरेको मितिले ६० (साठी) दिनभित्र सम्बन्धित उद्योगको विस्तृत विवरणउल्लेख गरी अस्थायी प्रदूषण नियन्त्रण प्रमाणपत्र लिन तुलसीपुर उपमहानगरपालिका समक्षनिवेदन दिनु पर्नेछ । यसरी निवेदन प्राप्त भएमा उपमहानगरपालिका कार्यालयले सो निवेदनउपर जाँचबुझ गरी आवश्यकता अनुसार उद्योग संचालन हुने वडा वा क्षेत्रको राय सुभाव समेत लिदा त्यस्तो उद्योग सञ्चालन गर्दावातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल प्रभाव पर्ने नदेखेमा वा त्यस्तो प्रभाव कम वानियन्त्रण गर्न सकिने भएमा त्यस्तो निवेदन प्राप्त भएको मितिले ९० (नब्बे) दिन भित्रनिवेदकलाई एक वर्षको निमित्त अस्थायी प्रदूषण नियन्त्रण प्रमाणपत्र दिनेछ ।
- (२) उपदफा(१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि यो ऐन प्रारम्भ भएपछि दर्ता हुने उद्योगले ऐन, नियम बमोजिम क्षेत्र निर्धारण गर्ने सिलसिलामा वडा कार्यालय वा क्षेत्रको सकारात्मक

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

राय सुभावा प्राप्त गरिसकेको भए उपमहानगरपालिकाबाट अस्थायी प्रदूषण नियन्त्रण प्रमाणपत्र प्रत्येक वर्ष नवीकरण गराउनु पर्नेछ ।

३८. प्रदूषण गरेमा वा फोहरमैला निष्काशन गरेमा उजुरी गर्न सक्ने:

(१) कुनै व्यक्ति, संस्था वा उद्योगले ऐन वा यस ऐन अर्न्तगत बनेको नियमावली बमोजिम तोकिएको शर्त वा मापदण्ड अनुरूप प्रदूषण नियन्त्रण नगरेमा वा फोहर मैला निष्काशन गरेमा सो कार्यबाट प्रभावित व्यक्ति, संस्थाले तुलसीपुर उपनगरपालिकामा उजुर गर्न सक्नेछ ।

३९. सम्बन्धित निकाय आफैले सरसफाई सम्बन्धी काम गर्न सक्ने:

(१) कुनै व्यक्ति, संस्था वा उद्योगले ऐनमा तोकिएको शर्त वा मापदण्ड विपरीत फोहरमैला निष्काशन नगर्ने सूचना गर्दा पनि फोहरमैला निष्काशन गरेको कारणले सर्वसाधारणमा प्रतिकूल असर पर्न गएमा सम्बन्धित निकायले आफ्नै खर्चमा त्यस्तो फोहरमैला हटाउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद - ११

क्षतिपूर्ति तथा अन्य व्यवस्था

४०. क्षतिपूर्ति भराउन निवेदन दिन सक्ने:

(१) ऐन बमोजिम कसैले कुनैव्यक्ति, संस्था वा प्रस्तावकसँग क्षतिपूर्ति भराउन चाहेमा त्यस्तो व्यक्ति, संस्था वा प्रस्तावकले गरेको कुनै कामबाट निवेदकलाई के कस्तो क्षति पुग्न गएकोले क्षतिपूर्ति भराउन चाहेको हो सो व्यहोरा खुलाई उपमहानगरपालिका समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम कुनै निवेदन प्राप्त भएमा सो निवेदन र आवश्यकता अनुसार सम्बद्ध ठाउँको वस्तुस्थिति समेतको जाँचबुझ गरी सो विषयमा सम्बन्धित कार्यालयबाट खटिएको भए निरीक्षक समेतको राय, सुभावा लिई निवेदकलाई पुग्न गएको वास्तविक क्षतिको मूल्याङ्कन गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम कुनै कारणले क्षतिको मूल्याङ्कन गर्न नसक्ने भएमा कार्यालयले सो विषयमा सुभावाको लागि सो सम्बन्धी निवेदन प्राप्त भएको ३० (तीस) दिनभित्र सो निवेदन सम्बन्धित वडा वा पक्ष वा निकायमा पठाउनु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम कुनै निवेदन प्राप्त भएमा सम्बन्धित वडा वा पक्ष वा निकायले सो सम्बन्धमा जाँचबुझ गरी आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित ठाउँको वस्तुस्थिति हेरी राय सुभावा सहित त्यस्तो निवेदन कार्यालयमा फिर्ता पठाउनु पर्नेछ ।

(५) उपनियम (२) बमोजिम क्षतिको मूल्याङ्कन गरिएकोमा सोही बमोजिम र सम्बन्धित वडा वा पक्ष वा निकायबाट सुभावा माग गरिएकोमा उपनियम (४) बमोजिम सुभावा प्राप्त भए पछि, पालिका प्रमुखले सो सुभावा अनुसार क्षतिपूर्ति निर्धारण गर्नु पर्नेछ ।

(६) क्षतिपूर्तिको लागि प्राप्त निवेदन उपदफा (३) बमोजिम सम्बन्धित वडा वा पक्ष वा निकायमा पठाइएकोमा सम्बन्धित वडा वा पक्ष वा निकायबाट सुभावा प्राप्त भएको मितिले

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

१५ (पन्ध्र) दिनभित्र र सम्बन्धित निकायमा निवेदन नपठाएकोमा क्षतिपूर्तिको लागि निवेदन परेको ६० (साठी) दिन भित्र नगर प्रमुखले क्षतिपूर्ति सम्बन्धमा निर्णय गरिसक्नु पर्नेछ ।

- (७) क्षतिपूर्ति निर्धारण गर्ने सम्बन्धमा कार्यालय तथा प्रमुखलाई सम्बन्धितव्यक्ति, संस्था वा प्रस्तावकलाई आफू समक्ष उपस्थित गराई बयान गराउने, कुनैकागजात, उपकरण, यन्त्र आदि पेश गर्न लगाउने, प्रदूषण, ध्वनि, ताप वा फोहरमैलाको सिर्जना वा निष्काशन गरेको ठाउँमा प्रवेश गरी जाँचबुझ गर्ने अधिकार हुनेछ ।

४१. निर्धारित समयमा क्षतिपूर्ति रकम बुझाउनु पर्ने:-

- (१) क्षतिपूर्तिको रकम निर्धारण भएको मितिले ३० (तीस) दिनभित्र सम्बन्धित व्यक्ति, संस्था वा प्रस्तावकले क्षतिपूर्तिको रकम सम्बन्धित व्यक्ति वा संस्था वा पक्षलाई बुझाउनु पर्नेछ ।
- (२) उपनियम (१) बमोजिमको म्याद भित्र क्षतिपूर्तिको रकम बुझाउन नसकेको मनासिव माफिकको कारण जनाई सम्बन्धित व्यक्ति, संस्था वा प्रस्तावकले म्याद थपको लागि निवेदन गरेमा र त्यसरी निवेदनमा उल्लेख भएको कारण मनासिव देखिएमा नगर प्रमुखले एक पटकको लागि बढीमा ३० (तीस) दिनको म्याद थपगर्दिन सक्नेछ ।

४२. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु नपर्ने :-

- (१) सामुदायिक वनमा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु नपर्ने
- (२) पारिवारिक निजिवनमा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु नपर्ने
- (३) स्थानीय उपभोक्ता समूह वा टोल विकास संस्थाले गर्ने सडक निर्माण लगायतको विकास आयोजना र १० (दश) करोड भन्दा कम लागतमा निर्माण हुने विकास कार्यक्रम तथा योजनामा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा पूर्व वातावरण प्रभाव अध्ययन गर्नु पर्ने छैन । तर, तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले आवश्यक ठानेमा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गराउन सक्नेछ ।

४३. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने :-

- (१) ठुला चिडियाखाना निर्माण गर्ने,
- (२) विभिन्न प्रजातिका आयातित जङ्गली जनावरहरू प्रतिस्थापना गर्ने,
- (३) औद्योगिक क्षेत्र,
- (४) खानी क्षेत्र,
- (५) रु.१० (दश) करोड भन्दा माथि लागत भएको विकास आयोजनाहरू,
- (६) शहरी विकास क्षेत्र,
- (७) जलस्रोत र उर्जा क्षेत्र,
- (८) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले तोकेको क्षेत्रहरू ।

परिच्छेद - १२

विविध

४४. स्थानीय सरकारबाट अनुमति लिनु पर्ने:-

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

- (१) स्थानीय तहको अनुमति लिई उपभोक्ता समूहले स्थानीय सामुदायिक वनक्षेत्रमा सामुदायिक चिडियाखाना, वन्यजन्तुको व्यावसायिक पालन, समुदायको पंहुच भन्दा टाढा रहेको वन सामुदायिक संरक्षण क्षेत्र, पर्यापर्यटन कार्यक्रम जस्ता वनमा आधारित उद्यम वा समुदायमा वन पैदावारजन्य उद्योग संचालन गर्ने, उत्पादन गर्ने, उत्पादित बस्तु वा वनपैदावार निकासी पैठारी गर्ने र सोबाट लाभ प्राप्त गर्न सक्नेछ ।
- (२) वनपैदावारजन्य उद्योगबाट उत्पादित वनपैदावारको निकासी पैठारी वन उपभोक्ता समूहले तोकेको व्यक्तिले गर्न सक्नेछ । त्यसरी निकासी पैठारी गर्दा सोको जानकारी अनिवार्य रूपमा स्थानीय सरकारलाई दिनुपर्नेछ ।
- (३) सामुदायिक वन समूहको दर्ता प्रमाणपत्रका आधारमा प्रचलित कानून अनुसार सहकारीदर्ता गरी सहकारी मार्फत सःमिलका साथै वन पैदावारमा आधारित अन्य उद्यमहरु सञ्चालन सक्नेछन् ।
- (४) तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले पारिवारिक निजी वन दर्ता, संरक्षण, संवर्द्धन, व्यवस्थापन र निर्यातको जानकारी दिएर काम गर्न सक्नेछ ।
४५. **अधिकार प्रत्यायोजन :-** तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको प्रमुख वा परिषद्को अध्यक्षले यस ऐन बमोजिम आफूलाई प्राप्त अधिकारहरू मध्ये आवश्यकता अनुसार आफूमा रहेको अधिकार पदाधिकारी वा कर्मचारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।
४६. **असल नियतले गरेको कामको बचाउ :-** वन उपभोक्ता समूह वा समिति, क्षतिपूर्ति समिति वा तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको कुनै कर्मचारीले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम आफ्नो कर्तव्यपालन गर्दा असल नियतले गरेको काम कारवाही प्रति निज व्यक्तिगत रूपले जवाफदेही हुने छैन । निजको कानून बमोजिम पालिकाबाट सुरक्षा हुनेछ ।
४७. **नियम बनाउन सक्ने :-** यस ऐनको उद्देश्य पूर्तिको लागि तुलसीपुर उपमहानगरपालिका नगर कार्यपालिकाले आवश्यक नियमहरू बनाउन सक्नेछ ।

अनुसूची-१

(उपभोक्ता समूहको दर्ताका लागि दिइने निवेदन)

श्री प्रमूखज्यू,
उपमहानगरपालिका, तुलसीपुर ।

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको वन ऐन, २०७५ मा तथा प्रचलित कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम उपभोक्ता समूहको गठन गरी उक्त उपभोक्ता समूह दर्ता गरी पाउन सो को विधान संलग्न गरी समूह दर्ताको लागि अनुरोध गर्दछौं ।

निवेदक :

..... उपभोक्ता समूहको तर्फबाट

क्र.सं.	नाम	पद	दस्तखत

अनुसूची-२

(उपभोक्ता समूह दर्ताको प्रमाण-पत्र)

तुलसीपुर उपमहानगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, तुलसीपुर, दाङ्ग

दर्ता नं. :

श्री..... उपभोक्ता समूह

यस तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको मिति को निर्णय अनुसार तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको वन ऐन, २०७५ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी त्यस उपभोक्ता समूहलाई यो दर्ता प्रमाण पत्र प्रदान गरिएको छ ।

उपभोक्ता समूहको विवरण

उपभोक्ता समूहको क्षेत्रफल :

घरधुरी संख्या :

कुल जनसंख्या :

प्रमाण पत्र दिने अधिकारी

नाम :

दर्ता :

दस्तखत :

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

मिति :

(यो प्रमाणपत्र हराएमा वा नासिएमा अर्को प्रमाणपत्र लिन १०० रुपैया दस्तुर लाग्नेछ)

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

अनुसूची-३

(सामुदायिक वन दर्ताको लागि दिइने निवेदन)

श्री नगर प्रमुखज्यू,

..... नगरपालिका, दाङ्ग ।

तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको वन ऐन २०७५ को अधिनमा रही संलग्न वन कार्ययोजना अनुसार सामुदायिक वनको रुपमा संरक्षण, सम्बर्द्धन र सदुपयोग गर्न चाहेकोले देहायको वन क्षेत्र यस उपभोक्ता समूहलाई हस्तान्तरण गर्नु हुन यो निवेदन पेश गरेका छौं ।

- (क) प्रस्तावित सामुदायिक वनको रुपमा व्यवस्थापन गर्न चाहेको वनको नाम :
(ख) ठेगाना :
(ग) चार किल्ला :
(घ) क्षेत्रफल :
(ङ) जैविक विविधता :

निवेदक,

..... सामुदायिक वनउपभोक्ता समूहको तर्फबाट

क्र.सं.	नाम	पद	दस्तखत

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

अनुसूची-४

(सामुदायिक वन दर्ता प्रमाण पत्र)

तुलसीपुर उपमहानगरपालिका
नगर कार्यपालिकाकोकार्यालय, तुलसीपुर, दाङ्ग

श्री उपभोक्ता समूह,

.....

तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको वन ऐन, २०७५को अधिनमा रही देहायको राष्ट्रिय वन क्षेत्र यसै साथ संलग्न कार्ययोजना वमोजिम व्यवस्थापन गरी संरक्षण, सदुपयोग, सम्बर्द्धन गर्न सामुदायिक वनको रूपमा सुम्पिएको छ ।

नाम :

चारकिल्ला :

क्षेत्रफल :

प्रमाणपत्र दिने अधिकारीको,

नाम, थर :

दस्तखत :

मिति :

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको सहकारी (पहिलो संशोधन) ऐन, २०७५

नगरसभाबाट पारित मिति: २०७५/४/३१

२०७५ को ऐन नं ७

हाल भएको व्यवस्था (दफा,उपदफा)	संशोधन/थप भएको (दफा,उपदफा)	कारण/पुष्ट्याई
दफा १(च)- “मन्त्रालय” भन्नाले सहकारी सम्बन्धी विषय हेर्ने संघीय मन्त्रालय सम्झनुपर्छ ।	दफा १(च)- “मन्त्रालय” भन्नाले सहकारी सम्बन्धी विषय हेर्ने संघीय मन्त्रालय र प्रदेश मन्त्रालय सम्झनुपर्छ ।	प्रदेश सरकार समेत गठन भएकोले
दफा १(ट)- “विभाग” भन्नालेसहकारी विभाग सम्झनुपर्छ ।	दफा १(ट)- “विभाग” भन्नाले संघीय वाप्रदेश सरकार अन्तर्गतको सहकारी विभाग सम्झनुपर्छ ।	संघीय, सरकार शब्द थप गर्न आवश्यक भएको
दफा १(ठ)- “शेयर” भन्नाले सहकारी संस्थाको शेयर पूजीको अंश सम्झनुपर्छ ।	दफा १(ठ)- “शेयर” भन्नाले सहकारी संघ,संस्थाको शेयर पूजीको अंश सम्झनुपर्छ ।	संघ सरकार शब्द थप गर्न आवश्यक भएको
नयाँ थप गर्नुपर्ने	दफा १(न)- “संघ” भन्नाले नगर, विषयगत, जिल्ला/ केन्द्रिय /राष्ट्रिय सहकारीसंघ/महासघ सम्झनुपर्छ ।	संघ सम्बन्धमा स्पष्ट पार्नु पर्ने भएकोले ।
दफा ३(२)- उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि श्रमिक, युवा लगायतलेआफ्नो श्रम वा सीपमा आधारित भइ व्यवसाय गर्ने सहकारी संस्थाको हकमा पेशागत प्रमाणपत्र भएका पन्ध्रजना स्थानिय नेपाली नागरिकहरू भए पनि संस्था गठन गर्न सक्नेछन् ।	दफा ३(२)- उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि श्रमिक, युवा लगायतलेआफ्नो श्रम वा सीपमा आधारित भइ व्यवसाय संचालन गर्ने सहकारी संस्थाको हकमा पेशागत प्रमाणपत्र भएका पन्ध्रजना स्थानिय नेपाली नागरिकहरू भए पनि संस्था गठन गर्न सक्नेछन् ।	संचालन शब्द थप गर्न आवश्यक भएको
दफा ५(१)- यस ऐन बमोजिम गठन भएका बहुउद्देश्यीय वाविषयगत सरकारी संस्था वा विशिष्टिकृत संघले दर्ताकालागि अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष अनुसूची(१) को ढाँचामा दरखास्त	दफा ५(१)- यस ऐन बमोजिम गठन भएका बहुउद्देश्यीय वा विषयगत सरकारी संस्थाले विशिष्टिकृत संघ दर्ताका लागि अधिकार प्राप्त अधिकारीसमक्ष अनुसूची (१) को ढाँचामा दरखास्त दिनुपर्नेछ ।	ले थप घट

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

हाल भएको व्यवस्था (दफा,उपदफा)	संशोधन/थप भएको (दफा,उपदफा)	कारण/पुष्ट्याई
दिनुपर्नेछ।		
दफा ९(२)- उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि संस्था दर्ता भई व्यवसायिक सेवा प्रारम्भ गरेको दुईवर्ष पछि देहायको आधारमा जोडिएको भौगोलिक क्षेत्र कायम रहने गरी आफ्नो कार्यक्षेत्र थप वडाहरूमा विस्तार गर्न सक्नेछ।	दफा ९(२)- उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि संस्था दर्ता भई व्यवसायिक सेवा प्रारम्भ गरेको दुईवर्ष पछि देहायको आधारमा जोडिएको भौगोलिक क्षेत्र कायम रहने गरी आफ्नो कार्यक्षेत्र थप वडाहरूमा विस्तारको स्विकृति प्राप्त हुन सक्नेछ।	स्विकृति प्राप्त हुन सक्ने भन्ने शब्द थप गर्न आवश्यक भएको
दफा ९(२ख)- संस्थाको कार्य संचालनमा सदस्यको प्रत्यक्ष नियन्त्रण कायम राख्न रचनात्मक उपायहरू अवलम्बन गरिएको,	दफा ९(२ख)- संस्थाको कार्य संचालनमा सदस्यको प्रत्यक्ष नियन्त्रण कायम राख्न रचनात्मक उपायहरू अवलम्बन गरिएको आधार पेश भएको	आधार पेश भएको भन्ने शब्द थप गर्न आवश्यक भएको
दफा ९(२ग)- बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्ने सहकारी संस्थाको हकमा मापदण्ड अनुसार भएको	दफा ९(२ग)- बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्ने सहकारी संस्थाको हकमा उपमहानगरपालिकाबाट तोकिएको मापदण्ड अनुसार भएको	उपमहानगरपालिकाबाट तोकिएको भन्ने शब्द थप गर्न आवश्यक भएको
दफा ९(७)- यस उपदफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि जलविद्युत आयोजना, विद्या लय तथा क्याम्पस, स्वास्थ्य सेवा, यातायात, सञ्चार सेवा, कृषि उत्पादन, वनजन्य पैदावारको उत्पादन, प्रशोधन वा सञ्चय गर्ने जस्ता व्यवसायीक क्षेत्र एवं सदस्यहरूको सहभागीता विस्तारका कारण प्रारम्भ वा कार्य सञ्चालन गर्दा फराकिलो कार्यक्षेत्र आवश्यक पर्ने संस्थाकोकार्यक्षेत्र उपमहानगरपालिका पुरै कायम गर्न सकिने छ।	दफा ९(७)- अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि जलविद्युत आयोजना, विद्या लय तथा क्याम्पस, स्वास्थ्य सेवा, यातायात, सञ्चार सेवा, कृषि उत्पादन, वनजन्य पैदावार तथा अन्य उत्पादन, प्रशोधन वा सञ्चय गर्ने जस्ता व्यवसायीक क्षेत्र एवं सदस्यहरूको सहभागीता विस्तारका कारण प्रारम्भ वा कार्य सञ्चालन गर्दा फराकिलो कार्यक्षेत्र आवश्यक पर्ने संस्थाकोकार्यक्षेत्र उपमहानगरपालिका आंशिक वा पुरै कायम गर्न सकिने छ।	यस उपदफा हटाएको तथा अन्य
दफा १०- जानकारी दिनुपर्ने: तुलसीपुर उपमहानगरपालिका भन्दा बढी कार्यक्षेत्र	दफा १०-स्वीकृति लिनुपर्ने: तुलसीपुर उपमहानगरपालिका भन्दा बढी कार्यक्षेत्र कायम	तोकेको तथा स्वीकृति लिनुपर्ने भन्ने शब्द थप

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

हाल भएको व्यवस्था (दफा,उपदफा)	संशोधन/थप भएको (दफा,उपदफा)	कारण/पुष्ट्याई
कायम राखी दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका संस्थाहरूले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा सेवा सञ्चालन गर्दा सञ्चालित सेवाको विवरण सहित अधिकार प्राप्त अधिकारीलाई जानकारी दिनुपर्नेछ ।	राखी दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका संस्थाहरूले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा सेवा सञ्चालन गर्दा स्थानीय तहले तोकेको विषय वा शर्तहरू स्वीकार गरेको पत्र सहित सञ्चालित सेवाको विवरण सहित अधिकार प्राप्त अधिकारीबाट स्वीकृति लिई अभिलेख खडा गर्नु पर्नेछ ।	गर्न आवश्यक भएको
दफा ११(१ क)- उत्पादक संस्था: कृषि,दुग्ध, चिया,कफि,उखु,फलफुल, माछापालन,पंक्षिपालनर अगुवावाली विशेषका, विषयगत एवम् उत्पादनको योजना समेतका आधारमा अन्य उत्पादनमूलक संस्था ।	दफा ११(१ क)- उत्पादक संस्था: कृषि,दुग्ध, चिया,कफि,उखु,फलफुल, पशुपालन,माछापालन,पंक्षिपालनर अगुवावाली विशेषका, विषयगत एवम् उत्पादनको योजना समेतका आधारमा अन्य उत्पादनमूलक संस्था ।	पशुपालन भन्ने शब्द थप गर्न आवश्यक भएको
दफा ११(१ख)- उपभोक्ता संस्था: उपभोक्ता भण्डार, वचत तथा ऋण,उर्जा तथा इन्धन र स्वास्थ्य सेवा, विद्यालय तथा क्याम्पस, यातायात, सहूलियत उपभोक्ता पसल, विशेषका विषयगत र प्राथमिक आवश्यकता एवम् सेवाको योजना समेतका आधारमा अन्य उपभोगजन्य संस्था	दफा ११(१ख)- उपभोक्ता संस्था: उपभोक्ता भण्डार, वचत तथा ऋण,उर्जा तथा इन्धन र स्वास्थ्य सेवा, विद्यालय तथा क्याम्पस, यातायात, सहूलियत उपभोक्ता पसल, विशेषका विषयगत र प्राथमिक आवश्यकता एवम् सेवाको योजना समेत सदस्यहरूले संस्थाबाट सेवा प्राप्त गर्ने विषयका आधारमा उपभोगजन्य संस्था	सामान्य हेरफेर आवश्यक भएको
दफा ११(१ ग)- श्रमिक संस्था: हस्तकला,खाद्य परिकार,औद्योगिक उत्पादन,भोजनालय र श्रम करार विशेषका विषयगत र सीप वा श्रमको विशेषता एवम् स्वरोजगारीको योजना समेतका आधारमा अन्य श्रममा आधारित संस्था	दफा ११(१ ग)- श्रमिक संस्था: हस्तकला,खाद्य परिकार,औद्योगिक उत्पादन,भोजनालय र श्रम करार विशेषका विषयगत र सीप वा श्रमको विशेषता एवम् स्वरोजगारीको योजना समेत वा सदस्यहरूले श्रम लगानी तथा सहभागीताका आधारमा अन्य श्रममा आधारित संस्था	सदस्यहरूले श्रम लगानी तथा सहभागीता भन्ने शब्द थप गर्न आवश्यक भएको
दफा ११(१घ)- बहुउद्देश्यीय संस्था: उत्पादन, उपभोग र श्रम वा सीपमा	दफा ११(१घ)- बहुउद्देश्यीय संस्था: उत्पादन, उपभोग र श्रम वा सीपमा आधारित	बहुउद्देश्यीय संस्थामा एक भन्दा बढी

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

हाल भएको व्यवस्था (दफा,उपदफा)	संशोधन/थप भएको (दफा,उपदफा)	कारण/पुष्ट्याई
आधारित स्वरोजगारीका सेवा समेत सञ्चालन गर्ने अन्य बहुमुखी संस्था ।	स्वरोजगारीका सेवा समेत सञ्चालन गर्ने वा एक भन्दा बढी विषयगत आधार भएका बहुमुखी संस्था ।	विषयगत आधार हुने
दफा ११(३)- उपदफा (१)र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि उपदफा (१) बमोजिम अन्य संस्थाहरू गठन गर्न बाधा पर्नेछैन ।	दफा ११(३)- उपदफा (१)र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि उपदफा (१) बमोजिम अन्य विषयगत संस्थाहरू गठन गर्न बाधा पर्नेछैन । तर प्रकृति परिवर्तन गर्दा नयां थप गर्दा नयां प्रकृतिको विनियम स्विकृत गराउनुपर्ने छ ।	प्रकृति परिवर्तन गर्दा विनियम स्विकृत गराउनुपर्ने भएकोले
दफा १२(३)-उपदफा (२) बमोजिम संस्थाले प्रचलित कानून बमोजिम अधिकार पाएको निकाय वा अधिकारीबाट अनुमतिपत्र, स्वीकृति वा इजाजतपत्र प्राप्त गरेमा पन्ध्र दिनभित्र सोको जानकारी अधिकार प्राप्त अधिकारीलाई दिनु पर्नेछ ।	दफा १२(३)-उपदफा (२) बमोजिम संस्थाले प्रचलित कानून बमोजिम अधिकार पाएको निकाय वा अधिकारीबाट अनुमतिपत्र, स्वीकृति वा इजाजतपत्र प्राप्त गरेमा पन्ध्र दिनभित्र सोको जानकारी उपमहानगरपालिकाको अधिकार प्राप्त अधिकारीलाई दिनु पर्नेछ ।	उपमहानगरपालिकाको भन्ने शब्द संशोधन गर्ने आवश्यक भएको
नयां थप	दफा १३(३)- सामान्यत संचालकहरू दायित्वबाट पन्छीन नमिल्ने तथा संचालकहरूले निर्णयाधिकार प्रयोग गरेको आधारमा दायित्व बहन गर्नुपर्ने ।	दायित्व सम्बन्धी सो व्यवस्था थप गर्न आवश्यक भएको
दफा १५-कार्यक्षेत्रमा आधारित र सदस्य केन्द्रित भई आफ्ना सदस्यहरूको आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक उन्नयन गर्नु संस्थाको मुख्य उद्देश्य हुनेछ ।	दफा १५-कार्यक्षेत्रमा आधारित र सदस्य केन्द्रित भई आफ्ना सदस्यहरूको व्यवसायिक,आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक उन्नयन गर्नु संस्थाको मुख्य उद्देश्य हुनेछ ।	व्यवसायिक भन्ने शब्द थप गर्न आवश्यक भएको
दफा २०(३)- यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि स्वास्थ्य सहकारी संस्था र शिक्षा सहकारी संस्थामा सहकारी संस्थाले सदस्यता लिन बाधा पर्ने छैन ।	दफा २०(३)- यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि स्वास्थ्य सहकारी संस्था, यातायात, खानेपानी, सिंचाई, शिक्षा, पर्यटन सहकारी संस्थामा प्रारम्भिक सहकारी संस्थाले सदस्यता लिन बाधा पर्ने छैन ।	यातायात, खानेपानी, सिंचाई, पर्यटन भन्ने शब्द थप गर्न आवश्यक भएको

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

हाल भएको व्यवस्था (दफा,उपदफा)	संशोधन/थप भएको (दफा,उपदफा)	कारण/पुष्ट्याई
दफा २८(२) - समितिले प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले छ महिनाभित्र वार्षिक साधारणसभा बोलाउनु पर्नेछ।	दफा २८(२) - समितिले प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले ३(तीन)महिनाभित्र वार्षिक साधारणसभा बोलाउनु पर्नेछ ।	साधारणसभा सम्बन्धी उक्त व्यवस्था परिमार्जन गर्न आवश्यक भएको
दफा ३०(४) - कुनै संस्थाको सञ्चालक सोही संस्थाको कर्मचारी वा आफ्नो संस्थाले सदस्यता लिएको सहकारी संघ वा बैङ्कबाहेक अर्को कुनै संस्थाको संचालक बन्न पाउने छैन । तर वार्षिक दुई करोड रुपैयाभन्दा कमको कारोवार गर्ने सहकारी संस्थाको सञ्चालकले त्यस्तो सहकारी संस्थामा कर्मचारीको रुपमा काम गर्न बाधा पर्ने छैन । वार्षिक दुई करोडभन्दा बढि कारोवार गर्ने संस्थामा कुनै संचालक कर्मचारी रहेको भए यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले दुई वर्षभित्र त्यस्तो संचालकले कर्मचारीको पद त्याग गरी अर्को कर्मचारीको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।	दफा २०(४) - कुनै संस्थाको सञ्चालक सोही संस्थाको कर्मचारी वा आफ्नो संस्थाले सदस्यता लिएको सहकारी संघ वा बैङ्कबाहेक अर्को कुनै संस्थाको संचालक बन्न पाउने छैन । तर वार्षिक दुई करोड रुपैयाभन्दा कमको कारोवार गर्ने सहकारी संस्थाको सञ्चालकले त्यस्तो सहकारी संस्थामा कर्मचारीको रुपमा काम गर्न बाधा पर्ने छैन । वार्षिक दुई करोडभन्दा बढिवासलात अंकको कारोवारगर्ने संस्थामा कुनै संचालक कर्मचारी रहेको भए यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले दुई वर्षभित्र त्यस्तो संचालकले कर्मचारीको पद त्याग गरी अर्को कर्मचारीको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।	(वासलात अंक) भन्ने शब्द थप गर्न आवश्यक भएको
दफा ३१(२) - उपदफा (१) बमोजिम समितिको निर्वाचन नगराएको जानकारी प्राप्त भएमा त्यस्तो जानकारी प्राप्त भएको मितिले छ महिनाभित्र समितिको निर्वाचन गराउन अधिकार प्राप्त अधिकारीले सम्बन्धित समितिलाई आदेश दिन सक्नेछ ।	दफा ३१(२) - उपदफा (१) बमोजिम समितिको निर्वाचन नगराएको जानकारी प्राप्त भएमा त्यस्तो जानकारी प्राप्त भएको मितिले छ महिनाभित्र समितिको निर्वाचन गराउन अधिकार प्राप्त उपमहानगरपालिकाको अधिकारीले सम्बन्धित समितिलाई आदेश दिन सक्नेछ ।	उपमहानगरपालिकाको भन्ने शब्द थप गर्ने आवश्यक भएको

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

हाल भएको व्यवस्था (दफा,उपदफा)	संशोधन/थप भएको (दफा,उपदफा)	कारण/पुष्ट्याई
दफा ३९(३) - संस्थाले सदस्यलाई प्रदान गर्ने ऋणमा सेवा शुल्क र नवीकरण शुल्क संबन्धित संस्थाको वचत तथा ऋण नीतिमा तोके बमोजिम हुनेछ ।	दफा ३९(३)- संस्थाले सदस्यलाई प्रदान गर्ने ऋणमा सेवा शुल्क र नवीकरण शुल्क संबन्धित संस्थाको वचत तथा ऋण नीतिमा तोके बमोजिम हुनेछ । तर १ प्रतिशत भन्दा बढी तोक्न पाईने छैन ।	शुल्क सिमा तोक्न आवश्यक भएको
दफा ३९(६)- संस्थाले वचत रकम सदस्यवीच ऋण लगानी,नेपाल सरकारले जारी गरेको ऋणपत्र वा राष्ट्रबैंकले जारी गरेको ट्रेजरी बिल खरीद गर्न, राष्ट्रिय सहकारी बैंकको शेयर खरिद गर्न बाहेकका अन्य काममा उपयोग गर्नहुने छैन ।	दफा ३९(६) - संस्थाले संकलन गरेको वचत रकम सदस्यवीच ऋण लगानी,नेपाल सरकारले जारी गरेको ऋणपत्र वा राष्ट्रबैंकले जारी गरेको ट्रेजरी बिल खरीद गर्न, राष्ट्रिय सहकारी बैंकको शेयर खरिद गर्न बाहेकका अन्य काममा उपयोग गर्नहुने छैन ।	संकलन गरेकोभन्ने शब्द थप गर्ने आवश्यक भएको
दफा ४०(२)- उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको सन्दर्भ ब्याजदर संस्थाका लागि निर्देशक ब्याजदर हुनेछ ।	दफा ४०(२)- उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको सन्दर्भ ब्याजदर संस्थाहरुका लागि निर्देशक ब्याजदर हुनेछ ।	सामान्य हेरफेर आवश्यक भएको
दफा ४१. व्यक्तिगत वचतको सीमा: संस्थामा सदस्यको व्यक्तिगत वचतको सीमा सम्बन्धित संस्थाको विनियम तथा वचत तथा ऋण नीतिमा तोके बमोजिम हुनेछ ।	४१. व्यक्तिगत वचतको सीमा: संस्थामा सदस्यको व्यक्तिगत वचतको सीमा सम्बन्धित संस्थाको विनियम, PEARLS तथा वचत तथा ऋण नीतिमा तोके बमोजिम हुनेछ ।	PEARLS थप गर्न परेकोले
दफा ४३(३)- संस्थाले सबै प्रकारका वचत खाताहरु संचालन गर्न सक्नेछ ।	दफा ४३(३) - संस्थाले सबै प्रकारका वचत खाताहरु पूर्व घोषणा सार्वजनिक गरी ब्याजदर बारे सदस्यहरूसँग करार गरी संचालन गर्न सक्नेछ ।	पूर्व घोषणा सार्वजनिक गरी सदस्यहरूसँग करार गरी भन्ने शब्द थप गर्न आवश्यक
दफा ४८(२)- दफा ४७ बमोजिमको जगेडा कोषमा सो दफाको उपदफा (२) को खण्ड (क) बमोजिमको रकम छुट्ट्याई बाँकी रहेको रकमको कम्तीमा पच्चीस प्रतिशत रकम उपदफा (१)	दफा ४८(२)- दफा ४७ बमोजिमको जगेडा कोषमा सो दफाको उपदफा (२) को खण्ड (क) बमोजिमको रकम छुट्ट्याई बाँकी रहेको रकमको कम्तीमा पच्चीस प्रतिशत रकम उपदफा (१) बमोजिमको संरक्षित पूँजि फिर्ता	संरक्षित पूँजि फिर्ता भन्ने शब्द संशोधन गर्न आवश्यक भएको

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

हाल भएको व्यवस्था (दफा,उपदफा)	संशोधन/थप भएको (दफा,उपदफा)	कारण/पुष्ट्याई
बमोजिमको कोषमा वार्षिक रुपमा जम्मा गर्नु पर्नेछ ।	कोषमा वार्षिक रुपमा जम्मा गर्नु पर्नेछ ।	
दफा ४८(३)- उपदफा (१) बमोजिमको रकम सदस्यले गरेको वार्षिक कारोवारको आधारमा सम्बन्धित सदस्यलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।	दफा ४८(३)- उपदफा (१) बमोजिमको रकम सदस्यले गरेको वार्षिक कारोवारको आधारमा सम्बन्धित सदस्यलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।	उपदफा (१) बमोजिमको रकम सम्बन्धी विधि तय गर्न आवश्यक भएको
नयां थप	दफा ४८(४) संस्थाको कुल व्यवसायीक कारोवारको रकमले सदस्यको कारोवार रकमलाई भाग गरी आएको अंकलाई संरक्षित पूँजि फिर्ता कोषको रकमले गुणा गर्दा आउने रकमलाई नै संरक्षित पूँजी फिर्ता कोषको रकमको रुपमा बितरण गर्नु पर्नेछ ।	
दफा ५०(३)-	दफा ५०(३)- उपमहानगरपालिका तहको सहकारी संघ बिकाशको लागी तोकिए बमोजिम संचालन हुने गरी दफा ४७, ४८ र ४९ को अतिरिक्त ०.५ प्रतिशतलेहुने रकम उपमहानगरपालिका तह सहकारी संघ बिकाश कोषमा जम्मा हुने गरी राख्नु पर्नेछ ।	उपमहानगरपालिका तहमा संघ व्यवस्था थप गर्न आवश्यक भएकोले
दफा ५२(ग)- खुद बचत सम्बन्धी नीति तथा योजना,	दफा ५२(ग)- खुद बचत वितरण सम्बन्धी नीति तथा योजना,	सामान्य हेरफेर
दफा ५५- संस्थाको लेखापरीक्षण सम्बन्धी कार्य गर्न प्रचलित कानून बमोजिम इजाजत-पत्र प्राप्त लेखापरीक्षकहरू मध्येबाट साधारणसभाले एकजना लेखापरीक्षक नियुक्ति गरी पारिश्रमिक समेत तोक्नेछ ।	दफा ५५- संस्थाको लेखापरीक्षण सम्बन्धी कार्य गर्न प्रचलित कानून बमोजिम इजाजत-पत्र प्राप्त लेखापरीक्षकहरू मध्येबाट साधारणसभाले निर्णय गरी एक वा एक भन्दा बढी लेखापरीक्षक सूचिकृत तथा पारिश्रमिक समेत निर्णय गरी सूचिकृत मध्ये कुनै एक लेखापरीक्षकबाट लेखापरीक्षण गराउनु पर्नेछ ।	लेखापरीक्षण सम्बन्धी थप प्रष्टता आवश्यक भएको
दफा ५७(१च)-यस दफामा उल्लिखित छुटहरूका अतिरिक्त औद्योगिक व्यवसाय गर्ने सहकारी संस्थालाई प्रचलित कानून	दफा ५७(१च)-यस दफामा उल्लिखित छुटहरूका अतिरिक्त औद्योगिक व्यवसाय गर्ने सहकारी संस्थालाई प्रचलित कानून बमोजिम	नगरसभाको निर्णयानुसार भन्ने शब्द थप्न आवश्यक भएको

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

हाल भएको व्यवस्था (दफा,उपदफा)	संशोधन/थप भएको (दफा,उपदफा)	कारण/पुष्ट्याई
बमोजिम उद्योगले पाए सरहको र पूर्वाधार संरचनाको निर्माण तथा सञ्चालन वा विशेष उद्योग, व्यवसाय वा सेवा सञ्चालन गर्ने संस्थालाई प्रचलित कानून बमोजिम उद्योग व्यवसाय वा सेवाले पाए सरहको छुट,सुविधा र संरक्षण समेत प्राप्त हनेछ ।	उद्योगले पाए सरहको र पूर्वाधार संरचनाको निर्माण तथा सञ्चालन वा विशेष उद्योग, व्यवसाय वा सेवा सञ्चालन गर्ने संस्थालाई प्रचलित कानून बमोजिम उद्योग व्यवसाय वा सेवाले पाए सरहको छुट,सुविधा र संरक्षण समेत नगरसभाको निर्णयानुसार प्राप्त हनेछ ।	
दफा ५७(१ज)- तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले सहकारी कृषि फर्म, सहकारी उद्योग, अस्पताल, यातायात, सहकारी विद्यालय, दुग्ध उद्योग, लगायतका यस क्षेत्रमा प्रभाव पर्ने सहकारी व्यवसाय सञ्चालन गर्न विउ पुँजी अनुदान, सहलियतपूर्ण ऋण, प्रचलित कानून बमोजिमलाग्ने करमा छुट लगायतको विशेष सुविधा तथा प्राविधिक टेवा प्रदान गर्न सक्नेछ ।	दफा ५७(१ज)- तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले सहकारी कृषि फर्म, सहकारी उद्योग, अस्पताल, यातायात, सहकारी विद्यालय, दुग्ध उद्योग, लगायतका यस क्षेत्रमा प्रभाव पर्ने सहकारी व्यवसाय सञ्चालन गर्न विउ पुँजी अनुदान, साझेदारी लगानी, सहलियतपूर्ण ऋण, प्रचलित कानून बमोजिमलाग्ने करमा छुट लगायतको विशेष सुविधा तथा प्राविधिक टेवा प्रदान गर्न सक्नेछ ।	साझेदारी लगानीभन्ने शब्द थप्न आवश्यक भएको
दफा ५७(१ झ)- यस दफामा उल्लेखित छुट, सुविधा र सहलियत बाहेक संस्थालाई प्राप्त हुने अन्य छुट, सुविधा र सहलियत संघिय कानूनमा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।	दफा ५७(१ झ)- यस दफामा उल्लेखित छुट, सुविधा र सहलियत बाहेक संस्थालाई प्राप्त हुने अन्य छुट, सुविधा र सहलियत संघिय तथा प्रदेश कानूनमा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।	प्रदेश सरकार गठन भएकोले
दफा ५८(१) - कुनै सदस्यले संस्थासँग गरेको ऋण सम्झौता वा शर्त कबुलियतको पालना नगरेमा, लिखतको भाखाभिन्न ऋणको सावाँ, ब्याज र हर्जाना चुक्ता नगरेमा वा ऋण लिएको रकम सम्बन्धित काममा नलगाई हिनामिना गरेको देखिएमा त्यस्तो सदस्यले ऋण लिंदा राखेको धितोलाई सम्बन्धित	दफा ५८(१) - कुनै सदस्यले संस्थासँग गरेको ऋण सम्झौता वा शर्त कबुलियतको पालना नगरेमा, लिखतको भाखाभिन्न ऋणको सावाँ, ब्याज र हर्जाना चुक्ता नगरेमा वा ऋण लिएको रकम सम्बन्धित काममा नलगाई हिनामिना गरेको देखिएमा त्यस्तो सदस्यले ऋण लिंदा राखेको धितोलाई सम्बन्धित संस्थाले लिलाम बिक्री गरी वा अन्य कुनै व्यवस्था गरी आफ्नो	उक्त सम्पत्ति संस्था कै नाममा रहिरहेको अवस्था सम्म भन्ने शब्द थप गर्न आवश्यक देखिएको

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

हाल भएको व्यवस्था (दफा,उपदफा)	संशोधन/थप भएको (दफा,उपदफा)	कारण/पुष्ट्याई
संस्थाले लिलाम बिक्री गरी वा अन्य कुनै व्यवस्था गरी आफ्नो साँवा, ब्याज र हर्जाना असूल उपर गर्न सक्नेछ । धितो सम्बन्धित संस्थाले सकारे पश्चात् पनि ऋणीले साँवा ब्याज दुवै भुक्तानी गरी धितो बापतको सम्पत्ति फिर्ता लिन चाहेमा फिर्ता गर्नुपर्नेछ ।	साँवा, ब्याज र हर्जाना असूल उपर गर्न सक्नेछ । धितो सम्बन्धित संस्थाले सकारे पश्चात् पनि उक्त सम्पत्ति संस्था कै नाममा रहिरहेको अवस्था सम्म ऋणीले साँवा ब्याज दुवै भुक्तानी गरी धितो बापतको सम्पत्ति फिर्ता लिन चाहेमा संस्थाले फिर्ता गर्नुपर्नेछ ।	
दफा ६०-कर्जा सूचना केन्द्रसम्बन्धी व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।	दफा ६०-कर्जा सूचना केन्द्रसम्बन्धी व्यवस्था संघीय कानून अन्तरगत रहि नगरसभाले तोके वा पारित गरेको कानून बमोजिम हुनेछ ।	नगरसभाले तोके बमोजिम भन्ने शब्द थप गर्न आवश्यक
दफा ६५(३) - उपदफा (२) बमोजिम एकीकरण वा विभाजन गर्ने निर्णय गर्दा एकीकरण वा विभाजनका शर्त र कार्यविधि समेत खुलाउनु पर्नेछ ।	दफा ६५(३)- उपदफा (२) बमोजिम एकीकरण वा विभाजन गर्ने निर्णय गर्दा एकीकरण वा एकिकृत/ पूर्व लिखित विनियम विभाजनका शर्त र कार्यविधि समेत खुलाउनु पर्नेछ ।	थप प्रष्टता आवश्यक भएकोले
दफा ६५(४) - नयां थप	दफा ६५(४) - एकीकरण वा विभाजनको आपसी करार, पूनलिखित विनियम तथा निर्णयलाई अधिकार प्राप्त अधिकारीले प्रमाणित गरेपछि लागु हुनेछ ।	थप प्रष्टता आवश्यक भएकोले
दफा ६९ - यस ऐन अन्तर्गत अधिकार प्राप्त अधिकारीले गर्नुपर्ने कार्यहरू तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतले गर्नेछ ।	दफा ६९ - यस ऐन अन्तर्गत अधिकार प्राप्त अधिकारीले गर्नुपर्ने सबै कार्यहरू तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतले गर्नेछ ।	सबै थप भएको
दफा ७१ (द) - तुलसीपुर उपमहानगर नगर कार्यपालिकाले एक अनुगमन समितिको गठन गर्न सक्ने छ जसमा कार्यपालिकाले तोकेको व्यक्तिको संयोजकत्वमा उक्त समितिमा सहकारी हेर्ने प्रमुख कर्मचारी सदस्य सचिव, जिल्ला सहकारी संघ र विषयगत जिल्ला	दफा ७१ (द) - तुलसीपुर उपमहानगर नगर कार्यपालिकाले एक अनुगमन समितिको गठन गर्न सक्ने छ जसमा कार्यपालिकाले तोकेको कुनै एक कार्यपालिका सदस्यको संयोजकत्वमा उक्त समितिमा सहकारी हेर्ने प्रमुख कर्मचारी सदस्य सचिव, तुलसीपुर उपमहानगर सहकारी संघ, जिल्ला सहकारी संघ, विषयगत जिल्ला	थप स्पस्ट पार्नु पर्ने भएकोले

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

हाल भएको व्यवस्था (दफा,उपदफा)	संशोधन/थप भएको (दफा,उपदफा)	कारण/पुष्ट्याई
सहकारी संघका यस उपमहानगरपालिका भित्रका प्रतिनिधि एक/एक जना रहने छन् ।	सहकारी संघका यस उपमहानगरपालिका भित्रका प्रतिनिधि एक/एक जना रहने छन् ।	
दफा ७१ (९) - थप	दफा ७१ (९)-अन्यत्र दफामा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि ऐन, नियम, कार्यविधि बमोजिम गर्ने अनुगमनमा बाधा पर्ने छैन ।	थप प्रष्टता आवश्यक भएकोले
दफा ७४(२च)- संस्थालाई तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाबाट प्रदान गरिएको वित्तीय अनुदान तथा छुट सुविधाको सदुपयोगिताको अवस्था	दफा ७४ (२च)- संस्थालाई तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाबाट शेयर साझेदारी तथा प्रदान गरिएको वित्तीय अनुदान तथा छुट सुविधाको सदुपयोगिताको अवस्था	थप प्रष्टता आवश्यक भएकोले
दफा ७६(२)-उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा इच्छुक सबै बचत तथा ऋणको कारोवार गर्ने सहकारी संस्थाहरू र तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको योगदान हुनेछ ।	दफा ७६(२)-उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा इच्छुक सबै बचत तथा ऋणको कारोवार गर्ने सहकारी संस्थाहरू र तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको तोकिए अनुसार साझेदारी, ऋण,लगानी, अनुदान योगदान हुनेछ ।	साझेदारी, ऋण,लगानी, अनुदान भन्ने शब्द थप गर्न आवश्यक भएको
दफा ७६(५)-	दफा ७६(५)- कर्जा सुरक्षण तथा स्थिरीकरण कोष संचालन गर्न देहाय बमोजिम व्यवस्था गरिएको छ: क) उक्त कोषको उपयोग कोषमा योगदान गर्ने सदस्यहरू तथा उपमहानगरपालिकाले तोकेको सहकारी हेर्ने संयोजक, सहकारी शाखा प्रमुख सदस्य सचिव भई समिति मार्फत प्रस्ताव गरी कार्यपालिकाबाट ऐन,नियम अन्तर्गत बनेको कार्यविधि बमोजिम हुनेछ । ख) उपमहानगरले तोकेको सदस्यहरू, सहकारी शाखा प्रमुख सदस्य सचिव रहने समितिले अनुगमन, नियमन भूमिका निर्वाह गर्नेछ ।	थप प्रष्टता आवश्यक भएकोले
दफा ७७- यस ऐन बमोजिम गरिएको	दफा ७७- यस ऐन बमोजिम गरिएको निरीक्षण	सामान्य हेरफेर

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

हाल भएको व्यवस्था (दफा,उपदफा)	संशोधन/थप भएको (दफा,उपदफा)	कारण/पुष्ट्याई
निरीक्षण वा हिसाब जाँचबाट कुनै संस्थामा देहायको अवस्था विद्यमान रहेको देखिएमा कार्यपालिकाले त्यस्तो संस्थालाई समस्याग्रस्त संस्थाको रूपमा घोषणा गर्न सक्नेछ:	वा हिसाब जाँचबाट कुनै संस्थामा देहायको अवस्था विद्यमान रहेको देखिएमा सहकारी शाखाके सिफरिसमा कार्यपालिकाले त्यस्तो संस्थालाई समस्याग्रस्त संस्थाको रूपमा घोषणा गर्न सक्नेछ:	आवश्यक
दफा ७९(द)-	दफा ७९(द)-सदस्यलाई अन्याय गर्ने गरी बदनियतपूर्ण कार्य गरेको अवस्थामा, धितो लिलाम गरेको वा जालसाजी गरी सदस्यलाई हानी पुगाएमा, कम मूल्यांकन गरी लिलाम गराएमा	थप प्रष्टता आवश्यक भएकोले
दफा ८३(२)- उपदफा (१) बमोजिमको सिफारिस प्राप्त भएमा त्यस्तो संस्थाको कारोबार, सम्पति वा बैङ्क खाता रोक्का राखी सो को जानकारी अधिकार प्राप्त अधिकारीलाई दिनु पर्नेछ।	दफा ८३(२) - उपदफा (१) बमोजिमको सिफारिस प्राप्त भएमा त्यस्तो संस्थाको कारोबार, सम्पति वा बैङ्क खाता रोक्का राखी सो को जानकारी अधिकार प्राप्त अधिकारीलाई दिनु पर्नेछ। सदस्यलाई हानी पुगेको पर्याप्त प्रमाण प्राप्त भएमा ऋण, सांवा, व्याज तिरी धितो फुकुवा गर्ने माग दावी परी निवेदन प्राप्त भएमा विषय किनारा नलागेको अवस्था सम्म अधिकार प्राप्त अधिकारीले लिलाम रोक्का वा दाखिल खारेज गर्न, रोक्का राख्न पत्र काट्न सक्नेछ र सम्बन्धीत निकायले सो रोक्का राख्नुपर्नेछ।	थप प्रष्टता आवश्यक भएकोले
दफा ९४- सहकारी संस्थाहरूले एक आपसमा अन्तर सहकारी कारोबार गर्नुका साथै सहकारी संस्था र सम्बन्धीत सहकारी संस्थाका शेयर सदस्यहरूको संयुक्त लगानीमा कृषि फर्म, पशुपालन फर्म, र उत्पादन तथा सेवा व्यवसाय संचालन गर्न सक्नेछन।	दफा ९४- सहकारी संस्थाहरूले एक आपसमा अन्तर सहकारी कारोबार गर्नुका साथै सहकारी संस्था र सम्बन्धीत सहकारी संस्थाका शेयर सदस्यहरूको संयुक्त लगानीमा कृषि फर्म, पशुपालन फर्म, र उत्पादन तथा सेवा व्यवसाय संचालन गर्न सक्नेछन। सो कारोबार तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको सहकारी शाखामा दर्ता हुनुपर्नेछ। जसको छुट्टै लोगो हुनेछ। अन्तरसरकारी कारोबार यसै ऐन र तोकिएको	अन्तर सरकारी कारोबार सम्बन्धी थप व्याख्या गर्नुपर्ने भएकोले

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: १

संख्या: ३

मिति: २०७५/४/३१

हाल भएको व्यवस्था (दफा,उपदफा)	संशोधन/थप भएको (दफा,उपदफा)	कारण/पुष्ट्याई
	कार्यविधि अनुसार संचालित हुनेछन् । स्पष्टीकरण: यस दफाको प्रयोजनको लागि “अन्तरसरकारी कारोबार” भन्नाले संयुक्त लगानी व्यवसाय करार पत्र वमोजिम संचालित कार्यलाई जनाउँछ ।	
दफा १००- यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा सञ्चालित सहकारी संस्थाहरूलाई सात प्रतिशत आय कर लाग्नेछ ।	दफा १००- यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कर सम्बन्धी व्यवस्था संघीय र प्रदेश कानून वमोजिम हुनेछ । तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा सञ्चालित सहकारी संस्थाहरूले नगर सभाबाट पारित भए वमोजीम तोकिएको दरमा वार्षिक रूपमा व्यवस्थापन शुल्क तिर्नुपर्नेछ ।	व्यवस्थापन शुल्कसम्बन्धी प्रष्टता आवश्यक भएको

आज्ञाले,
आनन्द सारु
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत